

С Х В А Л Е Н О
Вченою радою ЧДУ
ім. Петра Могили

Протокол № _____
“ _____ ” _____ 2016 р.

З А Т В Е Р Д Ж Е Н О
Ректор ЧДУ ім. Петра Могили

_____ Л. П. Клименко
“ _____ ” _____ 2016 р.

ПРОГРАМА

**вступних іспитів
за третім (освітньо-науковим) рівнем доктора філософії
галузі знань 03 «Гуманітарні науки»
зі спеціальності 032 «Історія та археологія»**

Проректор з наукової роботи
_____ В. П. Беглиця

Декан факультету політичних наук
_____ О. В. Шевчук

Завідувач кафедри історії
_____ Ю. В. Котляр

*Програма схвалена
на засіданні кафедри історії
(Протокол № 13 від 24 червня 2016 року)*

КОНЦЕПЦІЯ, МЕТА І ЗАВДАННЯ

Історія та археологія – це, насамперед, бачення, яке вимагає часової і просторової відстані при об'єктивному аналізі. Лише завершені історичні цикли (економічний, політичний, релігійний, культурний), тобто цикли, щодо яких можна дістати всебічну перспективу, є предметом історії.

Вивчення гуманітарних наук складає важливу частку загальноосвітньої і світоглядної підготовки сучасних спеціалістів і сприяє розвитку особистості та виробленню нею творчого підходу до вирішення виробничих проблем. До найважливіших суспільних наук відноситься історія.

Історія – це наука про минуле людського суспільства і про його сьогодення. Це також наука про закономірності розвитку суспільного життя в конкретних формах, в просторо-часових вимірах. Минуле є активним чинником змін у теперішньому. Змістом історії взагалі є історичний процес, що розкривається в явищах життя людини, відомості про які збереглися в історичних пам'ятниках і джерелах. Явища ці надзвичайно різноманітні. Вони стосуються розвитку господарства, внутрішньої і зовнішньої політики країни, міжнародних стосунків, діяльності історичних осіб.

Історія як суспільний процес є життєдіяльністю у просторі і часі людей, які переслідують різноманітні інтереси. Наука історія служить справі людського самопізнання. Людині важливо пізнати себе, оскільки уявлення про власні можливості може скластися лише на основі минулої життєдіяльності. Завдяки історії ми дізнаємося, що та чи інша людська спільнота зробила, тим самим – що вона собою являє і на що здатна в майбутньому.

Курс «Археології» робить вагомий внесок у формування світоглядних уявлень, професійного та загальноосвітнього рівня майбутніх спеціалістів в галузі історія. Предметом курсу є поняття про археологію як науку, що вивчає розвиток людського суспільства та закономірності цього розвитку на основі дослідження речових джерел і відтворює за ними давню історію людства.

Історія – наука багатогалузева. Вона складається з цілого ряду самостійних галузей історичного знання, а саме: історії економічної, політичної, соціальної, громадянської, військової, історії держави та права.

Вихідні компетенції вступника:

Знання:

- основних політичних, соціально-економічних, культурних подій;
- змісту, учасників і наслідків історичних подій;
- фактів біографії і діяльності історичних осіб, структур та організацій;
- змісту історичних джерел, документів, творів, пам'яток культури;
- змісту історичних понять і термінів.

Уміння:

- визначати хронологічні межі соціально-економічних та політичних подій, їх зміст та послідовність;
- визначати передумови, причини, наслідки та особливості історичних подій, явищ і процесів;
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки подій і явищ;
- визначати найважливіші зміни, що відбувалися й відбуваються в житті людства;
- порівнювати різноманітні події і процеси в історії України та у всесвітній історії;
- визначати й аналізувати періоди прогресу, застою і регресу в політиці та економіці;
- систематизувати документальні джерела і статистичні матеріали;

- застосовувати набуті знання в аналізі подій сьогодення;
- розкривати роль особистості в історії;
- коментувати різні погляди на історичні події, факти, персоналії;
- аргументовано відстоювати власну думку й позицію щодо історичних подій, фактів, персоналії;
- інтегрувати явища національної культури в контексті європейської та світової культури;
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між певними фактами (матеріальною культурою), подіями, явищами;
- оцінювати факти й події минулого;
- користуватися історичною та політичною картами для висвітленні відповідних питань.

Вступний іспит проводиться в усній формі. Білет складається з чотирьох питань (історія України, всесвітня історія, і, відповіді на які повинні носити не лише фактологічний, а й історіографічний характер. Обов'язковим є наявність реферату за темою майбутнього дослідження.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Історія України як наука та навчальний предмет. Предмет і завдання курсу історії України, міжпредметні зв'язки. Історія України як складова частина загальносвітової історії. Місце і значення вітчизняної історії в системі фахової підготовки і виховання громадянської позиції, вироблення історичної свідомості. Наукова література та джерела з історії України.

Найдавніші племена і держави на території України. Археологічні дослідження на території України. Поява людини. Первісні люди та спосіб їх життя. Неолітична революція. Трипільська культура, її традиції в культурах пізніших народів. Писемні відомості про киммерійців, таврів, скіфів, сарматів. Перші протодержавні утворення. Економічні зв'язки з країнами Середземномор'я та Передньої Азії. Античні міста-держави (поліси) Північного Причорномор'я.

Східні слов'яни. Найдавніші писемні та археологічні джерела про слов'ян. Проблема «прабатьківщини» слов'ян в історіографії. Велике переселення народів і зміна етнічної карти Євразії. Виокремлення східних слов'ян, їх розселення, заняття, звичаї, вірування, побут. Антський племінний союз. Боротьба з готами, гуннами, аварами. Війни слов'ян з Візантією. Східнослов'янські племінні союзи VI-IX ст. Еволюція суспільного устрою східних слов'ян. Територіальна община. Поява власності. Взаємовідносини східних слов'ян з сусідніми народами. Система оборонних споруд.

Київська Русь. Передумови утворення Київської Русі, теорії її виникнення. Походження термінів «Русь», «Руська земля». Соціально-економічні і політичні фактори об'єднання слов'ян. Перетворення Києва на державний центр. Князь Олег. Утворення Київської Русі, внутрішні та зовнішні фактори її розвитку за Ігоря, Ольги, Святослава. Відносини Русі з кочівниками. Військові походи князів. Розширення кордонів. Етнічні процеси. Початок формування української народності. Русь і Візантія. Хрещення Русі та його історичне значення. Київська митрополія. Володимир Великий та Ярослав Мудрий. Соціально-економічний розвиток. Соціальна структура населення. «Руська правда». Культура. Міжнародні зв'язки Київської Русі і її місце в історії Європи.

Роздроблення Русі. Південно-західні руські князівства (XII – перша половина XIV ст.). Причини ослаблення влади київських князів. Володимир Мономах і його боротьба за державну єдність Русі. Причини роздробленості Русі. Продовження процесу формування української народності. Проблема генезису української народності в історіографії. Етноніми «русичі», «русини», «руські люди» та їх ідентифікація. Перші згадки про етнотопонім «Україна». Економічне і політичне зростання Галицького князівства. Ярослав Осмомисл. Протистояння експансії польських і угорських феодалів. Роман Мстиславович. Соціально-економічний розвиток Галицько-Волинського князівства. Виникнення і зростання міст. Суспільно-політичний і адміністративний устрій. Боротьба Русі проти монголо-татарської навали. Південно-західні руські князівства під ігом Золотої Орди. Ідея єдності Русі. Спроби Данила Галицького організувати антиординську коаліцію держав. Культура періоду роздробленості Русі (XII - перша половина XIV ст.).

Україна під владою Литви і Польщі. Зростання політичної могутності Великого князівства Литовського. Політика великих литовських князів на українських землях. Кревська унія. Розширення південних кордонів князівства. Боротьба проти наступу німецьких лицарів. Грюнвальдська битва. Вітовт, його зовнішня і внутрішня політика. Ліквідація удільних князівств. Зміцнення Московської держави та її боротьба за Сіверські землі. Зміни в суспільно-політичному устрої Великого князівства Литовського. Великокнязівська рада та її склад. Зростання ролі шляхти. Соціально-економічний розвиток українських земель у другій половині XIV – середині XVI ст. Надання

магдебурзького права українським містам. Формування панщинно-фільварського господарства. Зростання залежності населення від магнатів і шляхти. Юридичне оформлення кріпосного права. Литовські статuti. «Устава на волоки». Руйнування общини. Форми соціального протесту мас. Зростання впливу Польщі на Литву. Місце українських магнатів і шляхти в політичному житті. Наступ католицизму. Православна церква. Походження, джерела поповнення і час виникнення козацтва. Місце козаків в охороні південних рубежів Великого князівства Литовського від татар і турків. Причини, час і місце заснування першої Запорізької Січі, зміна її розташування. Початок морських походів козаків у турецькі володіння. Етнічні процеси. Пам'ятки культури XIV-XVI ст.

Політичне та соціально-економічне становище українських земель у складі Речі Посполитої (друга половина XVI- перша половина XVII ст.). Люблінська унія. Утворення Речі Посполитої. Україна під владою Польщі, соціально-економічний розвиток. Сільськогосподарське виробництво. Категорії селян. Запровадження панщини. Колонізація Лівобережної України. Міста і магдебурзьке право. Ремесла і промисли. Поява підприємств мануфактурного типу. Торгівля. Культурний розвиток українських земель наприкінці XVI- на початку XVII ст. Покатоличення та ополячення місцевої знаті. Виникнення братств. Криза православ'я. Берестейська церковна унія.

Зростання козацтва в другій половині XVI ст. Козацькі повстання. Посилення соціального і національно-релігійного гніту в Україні. Урядова політика щодо козаків. Виникнення реєстрового козацтва. Формування суспільно-політичного устрою Запорізької Січі. Козацька адміністрація. Старшина, заможні козаки і козацька голота (сірома). Козацькі ради. Господарство, побут і звичаї козаків. Військове мистецтво. Духовним світ українського козацтва. Козацькі повстання кінця XVI ст. Гетьман П.Конашевич-Сагайдачний. Відновлення значення Києва як політичного і духовного центру українського народу. Запорізькі козаки в битвах під Цецорою і Хотином. Наступ магнатів і шляхти на козацькі права і вольності. Спроба уряду взяти козаків під постійний контроль. Козацькі повстання 20-30-х років XVII ст. Ординація 1638 року.

Визвольна війна українського народу середини XVII ст. Україна на передодні Визвольної війни. Причини, характер, рушійні сили, мета і етапи Визвольної війни. Богдан Хмельницький. Битви під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями. Облога Львова і Замостя. Зборівський договір. Молдавські походи. Битва під Берестечком. Білоцерківський договір. Битва під Батогом. Жванецька угода. Українсько-російські зв'язки в роки війни. Переяславсько-московський договір 1654 р., його оцінка в історіографії. Ліквідація старого державного ладу і зародження української козацької держави, її територія і адміністративно-територіальний устрій. Соціальний аспект подій Визвольної війни. Органи влади. Господарсько-фінансова політика. Дипломатична діяльність. Збройні сили. Відновлення війни з Польщею. Другий похід Б. Хмельницького на західноукраїнські землі Віленське перемир'я. Війна України проти Польщі у складі коаліції.

Українська козацька держава (друга половина XVII-XVIII ст.). І.Виговський. Порушення царем Переяславської угоди. Гадяцький договір. Ю.Хмельницький. Розчленування України на Лівобережжя і Правобережжя. Чорна Рада. П.Тетеря та І.Брюховецький. Україна у політичних планах Росії, Польщі і Туреччини. Андрусівський мир. П.Дорошенко. Бучацька угода. Д.Многогрішний та І.Самойлович. Обмеження автономії України. Чигиринські походи. Бахчисарайська угода. «Вічний мир» і закріплення поділу України. Соціально-економічні наслідки Визвольної війни. Адміністративно-політичний устрій Лівобережної України і Слобожанщини. Наступ на політичну автономію України. І.Мазепа, його соціальна політика. Зміцнення влади козацької старшини. «Коломацькі статті». Україна у Північній війні. Перехід І.Мазепи на бік Карла XII та наслідки цього для України. І.Скоропадського. Полтавська битва. Смерть І.Мазепи. Гетьман у вигнанні П.Орлик "Конституція". П.Полуботок. Інкорпораційна політика царизму. Малоросійська колегія. Боротьба старшини за відновлення гетьманства.

Д.Апостол. Робота кодифікаційної комісії. Впровадження міністерського правління. К.Розумовський. Обмеження козацького самоврядування на Слобожанщині. Судова реформа. Культура України XVII - XVIII ст.

Запорізька Січ в другій половині XVII – у XVIII ст. Запорожці у боротьбі проти татаро-турецької агресії. Іван Сірко. «Вічний мир» і зміна політичного статусу Запоріжжя. К.Гордієнко, Запорізька Січ під час Північної війни. Зруйнування Чортомлицької Січі. Кам'янська та Олешківська Січі. Нова Січ. Військова структура і адміністративне управління. Заснування слобід і містечок. Розвиток хутірського господарства. Побут, звичаї і культура запоріжців. Місце церкви в духовному житті козаків. Система навчання і виховання молоді. Січова школа. Участь запорожців у російсько-турецьких війнах. Запорізька Січ і повстанський рух на Правобережній Україні. Будівництво Української лінії. Утворення на козацьких Вольностях колоній іноземців. Ліквідація Запорізької Січі. Задунайська Січ. Утворення Чорноморською козацтва. Переселення козаків на Кубань.

Правобережні та західноукраїнські землі під владою Польщі (друга половина XVII-XVIII ст.). Спустошення Наддніпрянського Правобережжя. Бахчисарайський мир. Умови економічного розвитку. Правобережні українські землі в роки Північної війни. Вступ на Правобережжя гетьмана Мазепи і фактичне об'єднання його з Лівобережжям. Відновлення польсько-шляхетської влади в 1714 р. Організація слобід. Розвиток фільваркової системи. Церковне життя. Гайдамацький рух, його причини, характер, розмах. Коліївщина. Західноукраїнські землі під чужоземним ігом. Полонізація православної шляхти. Релігійні відносини. Занепад братств. Рух опришків. Закарпаття під владою Угорщини. Буковинські землі в складі Молдавського князівства. Поширення на Буковину влади Австрії.

Інкорпорація України в державну структуру Російської і Австрійської імперій. Поділ українських земель між Росією та Австрією за підсумками трьох поділів Речі Посполитої. Захоплення Росією Криму. Діяльність П.О.Рум'янцева-Задунайського. «Генеральний опис Малоросії». Накази різних станів депутатам у законодавчу комісію 1767р. Ліквідація полково-сотенного та судового устрою Гетьманщини. Поширення на козацьку старшину прав російського дворянства. Україна в російсько-турецьких війнах другої половини XVIII ст. Заселення Південної України. Виникнення чорноморських портів і міст. Адміністративний устрій. Культура України середини і другої половини XVIII ст.

Українські землі у складі Росії в першій половині XIX ст. Адміністративно-територіальний устрій і чисельність населення. Розвиток товарних відносин і криза феодальної системи господарства. Стан сільського господарства. Промисловість. Торгівля. Транспорт. Загострення соціальних суперечностей. Інвентарна реформа. Участь українського населення у війні 1812 р. Селянські рухи, виступи робітних людей і військових поселенців. Декабристи в Україні. Повстання Чернігівського полку. Вплив польського повстання 1830-1831 рр. на Україну. Початок українського національного відродження. Кирило-Мефодіївське товариство. Т.Г.Шевченко в українському національному русі.

Західноукраїнські землі в першій половині XIX ст. Криза кріпосницького господарювання. Народні рухи в Галичині і на Буковині. Економічне становище Буковини і Закарпаття. Національне відродження в Галичині. «Руська трійця». Західноукраїнські землі в революції 1848-1849 рр. Головна руська рада. Галицькі українці на з'їзді слов'янських народів у Празі. Закарпатські «будите лі». Селянство в революції. Лук'ян Кобилиця. Скасування панщини.

Українська культура в першій половині XIX ст. Політика царизму в галузі культури і освіти. Переслідування української мови. Політика австрійського уряду щодо української культури. Розвиток освіти і науки. Загальноосвітня школа. Зародження професійної освіти. Університетська освіта. Формування національної інтелігенції. Українські вчені. Народне і професійне мистецтво. Архітектура. Традиційно-побутова

культура. Українська література.

Українські землі у складі Росії в другій половині XIX ст. Кримська війна і Україна. Піднесення антикріпосницького руху. "Київська козаччина". Маніфест і Положення 19 лютого 1861 р. Особливості селянської реформи в різних регіонах України. Реформи 60-70-х років: земська, міська, судова, фінансова, військова. Історичне значення реформ. Промисловий розвиток українських земель в пореформену добу. Народження вітчизняної буржуазії. Стан сільського господарства. Кріпосницькі пережитки у землеволодінні і землекористуванні. Місце України у світовому землеробстві. Поглиблення соціального розшарування села. Зростання міст. Класи і стани українського суспільства. Становлення української нації. Український національний рух. Відлуння польського повстанського руху в Україні. В.Антонович як ідеолог «хлопоманства». Українські громади, їх наукова і освітня діяльність. Громадівський соціалізм. Студентські громади. «Братство тарасівців». «Молода Україна». Селянський рух. «Ходіння в народ». «Чигиринська змова». Народовольці в Україні. Робітничий рух. Перші соціал-демократичні організації. Політизація національного руху. Перші політичні партії.

Західноукраїнські землі в другій половині XIX ст. Економічний розвиток західноукраїнських земель після революції 1848-1849 рр. Чужоземний капітал у промисловості. Становище робітників. Національний склад буржуазії і робітників. Стан сільського господарства. Землеволодіння і землекористування. Початок переселення українців на Американський континент. Суспільно-політичний рух після революції 1848-1849 рр. Москвофіли і народовці. Виникнення Української соціал-демократичної і Української націонал-демократичної партій.

Культура України в другій половині XIX ст. Тенденції культурного розвитку. Валуєвський циркуляр і Емський указ. Ставлення до української культури в Австро-Угорщині. Освіта: початкова, середня освіта. Розвиток мережі вищих учбових закладів. Культурно-освітні заклади. Наукові заклади. Університетська наука. Наукові товариства. Досягнення українських вчених у різних галузях науки. Діяльність Археографічної комісії. НТШ у Львові. Література: проза, поезія, драматургія. Мистецтво. Український театр. Жанри музичної культури. Образотворче мистецтво. Архітектурні споруди. Розвиток народної творчості. Мистецтво кобзарів.

Україна на початку нового століття. Соціально-економічне становище українських земель у складі Росії. Монополізація економіки. Економічна криза 1900-03 рр. Робітничі страйки. Масові селянські виступи. Українська політична думка на початку XX ст. Студентський рух. Україна в революції 1905-1907 рр. Позиції політичних партій. Робітничі страйки в Україні після «кривавої неділі». Повстання на броненосці «Потьомкін». Жовтневий політичний страйк. Виникнення рад робітничих депутатів. Збройні виступи у Харкові, Олександрівську, Донбасі. Піднесення українського національного руху. Виникнення україномовної преси. "Просвіти" в українському русі. Українська думська громада. Третьочервневий переворот. Столипінська аграрна реформа, її економічні і політичні наслідки. Масові переселення українських селян до Сибіру і Далекого Сходу. Діяльність українських партій і організацій в післяреволюційну добу. Робітничий і селянський рух. Українське питання в Державній Думі. Західноукраїнські землі на початку XX ст. Соціально-економічний розвиток. Боротьба трудящих проти соціального гніту. Кооперативний рух. Поява українських організацій «Січ». «Сокіл», «Пласт». Культурно-просвітницький рух. Церковне життя. Активізація переселенського руху за океан. Україна в першій світовій війні. Военні дії на території України. Національно-визвольний рух в умовах війни. Товариство українських поступовців. «Спілка визволення України». Антиукраїнська політика у новоствореному Галицько-Буковинському губернаторстві. Українські січові стрільці. Розвиток культури. Освіта і наука. Український театр. Зародження українського художнього кіно. Посилення громадського інтересу до українського фольклору.

Боротьба за відродження державності України (1917-1920 рр.) Лютнева

революція 1917 р. Піднесення національно-визвольного руху. Утворення Центральної Ради, її соціальна база, програма. М.С.Грушевський і В.К.Винниченко. Утворення рад робітничих, селянських та соціальних депутатів. Програма і цілі українських та загальноросійських політичних партій в Україні. Система влади в українських губерніях Росії після утворення в Петрограді Тимчасового Уряду. Всеукраїнський національний конгрес 7-8 квітня 1917 р. Курс на автономію України. Відносини Центральної Ради та Тимчасового Уряду. I Універсал. Всеукраїнські з'їзди: селянський, військові, робітничий та ін. Генеральний секретаріат. II Універсал Центральної Ради. Поглиблення економічної кризи та погіршення становища трудящих України влітку та восени 1917 року. Корніловський заколот та Україна. Ставлення різних політичних сил та партій України до збройного повстання у Петрограді в жовтні 1917 р. III Універсал. Утворення Української Народної Республіки. Підсумки виборів до Всеросійських Установчих Зборів в Україні. Боротьба більшовиків за владу. Виникнення в Україні радянського уряду. Вторгнення більшовицьких військ з Росії. IV Універсал Центральної Ради. Прийняття Конституції УНР. Підписання мирного договору з Німеччиною, Австро-Угорщиною, Туреччиною, Болгарією. Окупація України німецькими та австро-угорськими військами. Криза Центральної Ради навесні 1918 р. Гетьманський переворот. Українська держава гетьмана П.Скоропадського: внутрішня політика, зовнішньополітичний курс, національно-культурна політика. Повстансько-партизанська боротьба проти окупантів. Падіння гетьманського режиму. Відновлення УНР. Склад, соціальна база, політика Директорії. С.Петлюра. Революційні події 1918 року на західноукраїнських землях. Політичні партії Східної Галичини. Утворення Західноукраїнської Народної Республіки. Акт злуки УНР та ЗУНР. Війна з Польщею. Визвольний рух Північній Буковині та Закарпатті. Інтервенція Антанти на півдні України. Друга війна УНР і Радянської Росії. Встановлення влади рад в Україні на початку 1919 р. Декларація радянського уряду України від 25 січня 1919 р. Х.Г.Раковський. III Всеукраїнський з'їзд рад. Перша радянська конституція України. Політика більшовиків в Україні у 1919 р. Селянський повстанський рух як історичний феномен. Політичні керівники руху. Н.Махно, М.Григор'єв, Д.Терпило (Зелений). Зайняття України військами А.Денікіна. Війська УНР і ЗУНР у боротьбі з денікінцями. Повстанський рух в тилу денікінської армії. Визволення України від денікінських військ і відродження УРСР в кінці 1919 р. В.І.Ленін та українське питання. Державне і господарське будівництво. Саморозпуск партій боротьбистів і борбистів. Варшавський договір Ю.Пілсудського і С.Петлюри. Радянсько-польська війна. Розгром Врангеля. Ризький мирний договір. Основні уроки української національної революції.

УРСР в умовах нової економічної політики. (1921-1928 рр.) УСРР в системі «договірної федерації». Утворення СРСР. Конституція СРСР 1924 р. Соціально-економічне і політичне становище України на початку 20-х років. Перехід до нової економічної політики. Мета і цілі непу в інтерпретації В.І.Леніна. Голод 1921-1923 рр.: причини і наслідки. Аграрна політика державної партії. Неп у промисловості. Суть господарського розрахунку. Трестування промисловості. Проблема безробіття. Перші наслідки відбудовного процесу.

Природа радянського тоталітарного режиму, роль РКП(б) і КП(б)У, профспілок, комнезамів, комсомолу. Феномен "націонал-ухильництва". Позиції лідерів державної партії щодо майбутнього курсу соціально-економічної політики. Сталінський курс на «всеосяжну колективізацію» селянських засобів виробництва. Курс на індустріалізацію країни. «Криза непу» як результат відмови партійно-державного керівництва від змички між містом і селом. «Ножиці цін». Хлібозаготівельні кризи. Політика коренізації, її особливості і наслідки. Досягнення і прорахунки українізації. Ставлення тоталітарного режиму до інтелігенції. Перші кроки культурного будівництва: компанія щодо ліквідації неписьменності, розгортання мережі освітніх установ, створення закладів комуністичного виховання. Ліквідація університетської освіти і перенесення центру наукових досліджень в установи ВУАН. Наслідки радянської науки. Національне відродження у літературі та

мистецтві. Антицерковна політика державної партії.

Українська РСР в умовах утвердження тоталітарного ладу (1929-1938 рр.). Завершення внутріпартійної боротьби в ЦК ВКП(б) і утвердження одноособової диктатури Й.В.Сталіна. Згорання непу. Курс на «розгорнуте будівництво соціалізму...». Проблема темпів індустріалізації. Дискусії з приводу плану першої п'ятирічки. Перехід до директивного планування. Ізотовський рух. Стаханівський рух. Результати капітального будівництва у промисловості в роки першої і другої п'ятирічок.

Хлібозаготівельна криза 1928-1929 рр. Поворот до суцільної колективізації та «розкуркулення»: причини, масштаби, наслідки. Завершення колективізації основної частини селянських господарств у 1931-1932 рр. Деградація сільськогосподарського виробництва в одержавлених колгоспах. «Робота» хлібозаготівельних комісій. Голодомор 1933 р. і його наслідки. Колгоспи в системі командної економіки після 1933 р. Відмова від продрозкладки. Політвідділи МТС і радгоспів. Зростання культу особи Сталіна. Репресії на Україні. Судові політичні процеси 30-х років. Чистка партії. Знищення керівництва КП(б)У. Згорання політики українізації. Національно-культурна політика державної партії УРСР 30-х років. Боротьба з «буржуазним націоналізмом» і «націонал-ухильництвом». «Розстріляне відродження». Умови і результати культурного розвитку в 30-х роках. Ліквідація неписьменності. Загальноосвітня і вища школа. Відродження університетської освіти. Запровадження атестації наукових кадрів. Діяльність АН УРСР. Здобутки і трагічні сторінки літератури і мистецтва.

Україна в роки другої світової війни (1939-1945 рр.). Становище на західноукраїнських землях у міжвоєнний період. Українське питання в політиці Польщі, Румунії, Чехословаччини. Головні політичні партії і організації українського національно-визвольного руху. Організація українських націоналістів. Роль греко-католицької церкви в суспільно-політичному житті Західної України. Мюнхенська змова і доля Карпатської України. Укладення пакту Молотова - Ріббентропа. Початок другої світової війни. Вступ Червоної армії на територію Західної України. Територіальні вимоги радянського керівництва до Румунії. Включення основної частини західноукраїнських земель до складу УРСР та їх радянська організація. Напад Німеччини та її союзників на СРСР. Катастрофічні поразки 1941 р. Оборона Києва, Одеси і Севастополя. Бої за Донбас. Генеральний наступ гітлерівських військ влітку 1942 р. на півдні. Німецький окупаційний режим. План "Ост". Адміністративний устрій окупованої України. Розгортання радянського і націоналістичного партизанського руху проти окупантів. Утворення Української повстанської армії. Нова програма і тактика Організації українських націоналістів. Перемога Червоної армії під Сталінградом і початок визволення території України. Розгортання наступу на Лівобережну Україну після Курської битви. Битва за Дніпро. Бої на Правобережжі і в західних областях. Взаємовідносини радянських партизанів з ОУН.-УПА. Перехід націоналістів до тактики двофронтової боротьби. Завершення боїв за Україну восени 1944 р. Початок відбудовчих робіт. Демографічні наслідки війни. Вклад українського народу в розгром нацистської Німеччини.

Україна у першому повоєнному десятиріччі. Включення УРСР у світову політику як однієї з фундаторів ООН. Участь української делегації в Паризькій мирній конференції 1947 року. Завершення збирання основних етнічних земель українського народу в межах єдиної держави. Відмова Сталіна від української етнічної території на захід від лінії Керзона. Операція "Вісла. Напівпримусовий обмін населенням між Україною і Польщею. Труднощі відбудови народного господарства. Голод 1946-1947 рр. Насильницька колективізація в Західних областях України. Нова смуга масових репресій проти громадян України. Львівський церковний собор 1946 р. і ліквідація української греко-католицької церкви. Підпільно-партизанська боротьба ОУН.-УПА з тоталітарним ладом. Ідеологічний наступ сталінщини на спроби культурно-національного відродження. Л.М. Каганович в Україні. Чистка національних кадрів.

Хрущовська «відлига» і її характер в Україні. Україна після смерті Сталіна.

Ідеологічна кампанія з нагоди 300-річчя Переяславської ради. Передача Кримської області до складу УРСР: мотиви і правова основа. Спроби лібералізації політичного режиму. Критика культу особи Сталіна. Початок реабілітацій жертв сталінських репресій. Реформи М.С.Хрущова, їх суперечливий і непослідовний характер, загальна спрямованість і значення. Заходи щодо удосконалення і модернізації промисловості. Спроби подолання кризи в сільському господарстві. Участь України в освоєнні східних регіонів СРСР і цілинних земель. Поява дисидентів в Україні. Зародження руху "шестидесятників", їх роль у національно-культурному житті. Переміни в кремлівському керівництві у жовтні 1964 р. та їх наслідки для України.

Україна в другій половині 60-х - першій половині 80-х років. Реформи середини 60-х років, їх згортання консерваторами в партійно-державному керівництві. Зупинення реабілітації і замовчування злочинної діяльності Сталіна. Деформації в структурі економіки України, хижацька експлуатація її багатств, будівництво хімічних підприємств, атомних електростанцій. Наростання екологічної небезпеки. Екстенсивний розвиток сільського господарства. Шкідливість кампанії щодо ліквідації "неперспективних" сіл. Звільнення П.Ю.Шелеста. Дальше обмеження прав України. В.В.Щербицький як провідник русифікаторської політики центру. Україна в єдиному народногосподарському комплексі СРСР. Політичні репресії 60-70-х років. Посилення реакції в духовному житті. Спотворення історії України. Розгортання правозахисного і дисидентського руху. Репресивні дії органів КДБ. Загострення гальмівних процесів у соціально-економічному та суспільно-політичному розвитку України.

Поглиблення кризи тоталітаризму в СРСР і проголошення незалежності України (1985 - 1991 рр.) Спроби М.С.Горбачова реформувати суспільство на шляхах прискорення, перебудови, гласності. Економічна політика центрального уряду і Україна. Чорнобильська катастрофа та її наслідки. Національне пробудження українського народу. Реабілітація політичних в'язнів. Викриття злочинів тоталітарного режиму. Народження Народного руху України і перетворення його в опозиційну до КПРС силу. Перші кроки в демократизації суспільно-політичного життя і утворення нових політичних партій та громадських об'єднань. Реформа виборчої системи. Вибори до Верховної Ради УРСР. Формування парламентської опозиції - "Народної ради". Спроба серпневого (1991 р.) перевороту у Москві та його наслідки для України. Схвалення Верховною Радою УРСР Акту проголошення незалежності України. Заборона діяльності КПУ. Пробудження релігійного життя. Участь української діаспори в державно-творчому процесі. Загальноукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. і вибори президента України. Л.М.Кравчук- Президент України. Денонсація Договору 1922 р. про утворення СРСР. Угода про Співдружність незалежних держав. Затвердження державної символіки України.

Розвиток незалежної України. Створення правової бази розвитку України як демократичної держави. Зміцнення державних кордонів. Формування Збройних сил і Військово-морського флоту. Запровадження грошової одиниці та інших інститутів державності. Прийняття Конституції України. Реформування економіки в напрямку переходу до ринкових відносин, приватизація та її суперечливий характер. Зниження темпів сільськогосподарського і промислового виробництва, наростання інфляційних процесів і соціальної напруженості. Труднощі національно-культурного відродження, розвитку науки, освіти, духовності. Міжнародні відносини і їх правове регулювання. Кримська автономія. Формування багатопартійності, характеристика платформ політичних партій у виборах до Верховної Ради України 1994, 1998, 2002, 2006 рр. Президентські вибори 1991, 1999 та 2004 рр. Конституційна реформа. Сучасна розстановка політичних сил в Україні.

Концепція зовнішньої політики України. Визнання України зарубіжними державами, встановлення дипломатичних відносин, формування представництв у міжнародних організаціях, входження у світове співтовариство. Набуття Україною

без'ядерного статусу. Зовнішньополітичні акції України щодо зміцнення миру і співробітництва, припинення воєнних конфліктів. Україна у складі Співдружності незалежних держав. Українська діаспора на сучасному етапі. Підсумки історичного шляху українського народу і найголовніші уроки історії його змагань за свободу, незалежність, соборність і державність.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Вступ. Історія як складова частина духовної культури людства. Суттєвість, форми, функції історичної свідомості. Історія як наука.

Предмет та завдання курсу «всесвітня історія». Всесвітня історія як історико-географічна проблема. Загально-методологічне і історико-філософське значення поняття «всесвітня історія».

Соціальна структуралізація всесвітньої історії. Полілінійність та цивілізаційна багатоваріантність історії людства. Цивілізація як історична категорія. Основні філософсько-історичні концепції ХХ ст. Глобальна історія.

Первісне суспільство. Проблема походження людини. Періодизація первісної історії (нижній палеоліт, верхній палеоліт, мезоліт, неоліт). Розселення та чисельність давньої людини. Людина верхнього палеоліту. Особливості архаїчної культури, виникнення первісних вірувань та їх суттєвість. Родова община. «Неолітична революція». Найдавніші землеробські племена. Організація суспільної влади у додержавному суспільстві. Воєнна демократія. Звичаї. Процес генези додержавних інститутів.

Становлення ранньочивілізаційних систем, історія стародавнього світу. Предмет та хронологічні рамки історії давнього світу. Свідомість людей перед виникненням цивілізації. Пізнання світу та зародження мистецтва. «Міська революція». Держава як соціальна організація, закономірності формування держави. Специфіка регіональних осередків цивілізації та їх еволюція. «Осьовий час» як період системної трансформації доіндустріальних суспільств та становлення основ традиційних цивілізаційних структур. Феномен античності.

Давні цивілізації Єгипту, західної та південно-західної цивілізації Азії. Межиріччя: виникнення перших держав. Протодержави давнього Шумеру. Ранні держави Месопотамії. Вавилон. Закони Хаммурапі. Культура давньої Месопотамії. Виникнення давньоєгипетської держави. Періодизація давньоєгипетської історії. Структура давньоєгипетського суспільства, її еволюція в період Середнього царства. Нове царство та розквіт Давнього Єгипту. Реформи Ехнатона. Давній Єгипет за Рамзеса II. Пізнє царство: Єгипет під владою іноземних завойовників. Культура Давнього Єгипту. Давні держави Західної Азії: Асирія у II тис. до н.е. Утворення та розквіт Асирійської імперії. Загибель Асирійської імперії. Нововавилонське царство. Давній Іран. Поява та розвиток еламської цивілізації. Мідійське царство. Імперія Ахеменідів. Реформи Дарія I. Греко-персидські війни та загибель імперії Ахеменідів. Епоха еллінізму на Близькому Сході.

Давні цивілізації східної та південної Азії. Давня Індія. Харашпська цивілізація. Індодарія в долині Гангу появи перших держав. Соціокультурні основи індійської цивілізації. «Буддійський період» в історії Індії. Перша індійська імперія - держава Маурьев. Сільська община в Давній Індії. Варно-кастова соціальна ієрархія. Давній Китай. Виникнення китайської цивілізації та її соціокультурні основи, найдавніші китайські держави. Суспільно-політичні вчення Давнього Китаю. Давньокитайські імперії: Цинь, Західна Хань та Східна Хань. Культура Давнього Китаю.

Античний світ. Елліністична цивілізація. Гомерівський період (XIII-XII ст. до н.е.). Заснування рабовласницьких міст-держав. Грецька колонізація VIII-VI ст. до н.е.). Афінська держава. Давня Спарта. Греко-персидські війни та заснування Першого Афінського морського союзу. Розвиток рабовласницького демократизму в Афінах. Пелопоннеська війна. Період еллінізму. Давній Рим. Виникнення Риму. Реформи Сервія Туллія. Римська рабовласницька республіка, формування римської громадянської общини. Римська експансія у Середземномор'ї (60-ті рр. III - 30-ті рр. II ст. до н.е.). Громадянські війни та падіння республіки (30-ті рр. II - середина I ст. н.е.). Римська імперія. Рання імперія (сер. I ст. до н.е. - кінець II ст. н.е.). Криза рабовласництва у Середземномор'ї. Пізня імперія (кінець II - п. п. IV ст.). Ліквідація рабовласництва у Західному

Середземномор'ї. Загибель Західної Римської імперії (2-а половина IV- кінець V ст.). Великі держави та варвари.

Середньовічна Західна Європа. Місце середньовіччя у всесвітньо-історичному процесі. Формування Західно-християнського та Східно-християнського цивілізаційних світів середньовіччя. Феодальне суспільство. Форми власності. Виникнення феодальних держав у Франції, Англії та Німеччині. Розвиток політичної системи. Місце церкви. Економічний розвиток Європи у XI-XV ст. Феодальне місто: політична та правова автономія.

Традиційний схід у V-VI ст. Особливості нормандських цивілізацій Євразійського степу. Монгольська імперія. Китайська конфуціанська імперія, держави Японії та Кореї. Середньовічна Індія. Зародження ісламу та арабської державності. Османська імперія. Індія після ісламського завоювання у XIII-XV ст.

Становлення новоєвропейської цивілізації (XV-XVIII ст.) Етапи трансформування західно-християнського середньовічного світу у Новоєвропейську цивілізацію. Великі географічні відкриття. Початок колоніальної експансії та процес формування світового ринку. Відродження: гуманізм як ідейний зміст культури Відродження. Основні риси культури Відродження. Індивідуалізм. Зв'язок з античністю. Реформація XVI ст. (Німеччина, Швейцарія, Франція). Англійська церква. Протестантизм та новоєвропейська культура. Нідерландська буржуазна революція. Англійська революція XVII ст. Просвітництво XVIII ст. та Велика Французька революція 1789-1794 рр. Війна за незалежність та заснування США (1715-1783 рр.).

Росія у XVI-XVIII ст. Завершення формування Російської держави. Іван Грозний та опрична політика. Смутний час. Церковний розлад. Модернізація Росії у Петровську епоху. Розвиток абсолютизму в Росії XVIII ст.

Османська імперія XVI-XVIII ст. Державна влада та соціально-політична структура. Основні риси соціально-економічного життя.

Далекосхідна цивілізація на початку нового часу. Завоювання Китаю маньчжурами. Початок кризи цинської династії. Сьогунат Токугава у Японії: система влади, соціальна культура., внутрішня і зовнішня політика. Чинники країни.

Південна та південно-східна Азія у XVI-XVIII ст. Індія за Великих Моголів (1526-1707 рр.). Колоніальне захоплення держави англійцями. Національно визвольний рух народів Індії. Індонезія: формування та розквіт нідерландської Індії.

Основні тенденції – економічного та політичного розвитку Європи в епоху утвердження індустріального суспільства XIX- поч. XX ст. Промисловий переворот у Європі та його наслідки. Розвиток промисловості країн Європи. Чинники встановлення світової гегемонії Заходу.

Міжнародні відносини під час наполеонівських війн. Наполеонівська епоха. Революції в Європі в першій половині XIX ст. захватницька політика Наполеона. Друга та третя республіка у Франції. Занепад Наполеонівської імперії.

Еволюція ісламських держав у XIX- на поч. XX ст. Османська імперія під владою младотурок. Національно визвольний рух народів Османської імперії. Грецьке повстання. Піднесення Мухаммеда - Алі. Російсько-турецька війна 1806-1812 рр. Приєднання Закавказзя до Росії. Російсько-іранська війна 1804-1813 рр. Східне питання та країни близького сходу у 30-40-х роках XIX ст.. Визвольний рух Балканських народів. . Занепад Османської імперії наприкінці XIX ст. Іранська революція 1905-1911 рр. та її значення. Бабідське повстання Ірані.

Далекосхідні цивілізації у XIX- поч. XX ст. Китай в першій половині XIX ст. Початок перетворення Китаю в напівколонію. Тайпінське повстання в Китаї. Держава тайпінів. Революція 1911-1913 рр. у Китаї та її наслідки. Діяльність Сун Ят-сена. Японія в період реставрації Мейдзи. Зростання імперіалістичних поглядів в Японії наприкінці XIX ст.

Міжнародні відносини в останній третині XIX ст. Від Германського союзу до

Германської імперії. Піднесення міжнародного робітничого руху наприкінці XIX ст. Утворення військових блоків в Європі. Загострення імперіалістичної кризи.

Колоніальна система на поч. XX ст. Політична структура колоніального світу. Методи колоніальної експлуатації, її наслідки. Британська колоніальна імперія. Французька колоніальна імперія. Боротьба за розподіл світу.

Російська імперія у XIX- на поч. XX ст. Суспільний рух у 20-30-х рр. XIX ст. Кримська війна. Російсько-турецька війна 1877-1878 рр. Великі реформи 60-70-х рр. XIX ст. їх протиріччя та підсумки. Контрреформи 80-90-х рр. 1905-1907 та 1917 рр. - «критична крапка» російської історії.

Світ напередодні та в роки I Світової війни. Чинники I Світової війни. Липнева криза 1914 р. Австро-Сербський конфлікт. Хід військових подій. Військові та політичні події 1918 р. Завершення війни.

Післявоєнний світ. Основні тенденції соціально-економічного та політичного розвитку країн світу у міжвоєнний період. Версальсько-вашингтонська система. Спроби перегляду договорів. Падіння та виникнення нових держав (Австро-Угорщина, Німеччина, Росія). Революційні події в країнах Європи. Початок кризи колоніальної імперії: рух за зміну статусу Індії, М. Ганді; діяльність Сунь Ят-сена у Китаї; Кемалістська революція у Туреччині; здобуття Афганістаном незалежності; Іран; Президентство Дж. Неру в Індії; революція 1925-1927 рр. у Китаї, режим Чан Кайші; Японія на шляху агресії. Феномен фашизму. Політика західних країн. Створення вісі «Берлін – Рим – Токіо». Міжнародні відносини в 30 – і роки.

II Світова війна (1939-1945) та її наслідки. Передумови війни. Перебіг подій 1939-1941 рр. Події 1941-43 рр. Становище воюючих та окупованих країн. Підсумки II Світової війни.

Світ у другій половині XX сторіччя, загальні тенденції розвитку. «Холодна війна». Протистояння двох світів. Карибська криза 1963 р. Основні «крапки» міжнародних конфліктів. Розвиток світу як диполісного. Формування у країнах Заходу постіндустріального суспільства.

Країни західної Європи у другій половині XX ст. Особливості суспільно-політичного та економічного розвитку країн Західної Європи в 40-90-і роки. Великобританія, Франція, Німеччина, Італія. Північна та Західна Європа в 70-90-ті роки.

Країни Північної Америки. Посилення міжнародних позицій США внаслідок 2-ї світової війни. США у 1945-70 рр. Депресія 1974-75 років. США у 80-і – на початку 90-х років. Зовнішня політика країни у 90-х роках. США на початку XXI ст. Канада. Політика ліберальної та консервативної партій після 2-ї світової війни. Конституційна реформа 1982 р. Вибори 1993 р.

Країни Східної Європи. Встановлення радянського панування в країнах Східної Європи. Політичний терор. Криза тоталітарного режиму. Відставання економіки східноєвропейських держав від індустріально розвинутих. Революції кінця 80-х років. Країни Східної Європи під час становлення та розвитку капіталістичних відносин.

СРСР, СНД, незалежні держави. Кінець сталінщин (1945-1953). «Відлига»(1953-1964). Роки «застою». Зовнішня політика СРСР. Перебудова та виникнення незалежних держав. Занепад СРСР. Створення СНД. Початок самостійного життя.

Країни Азії, Африки та Латинської Америки. Національно-визвольний рух і крах колоніалізму. Особливості розвитку країн Сходу в 50-90 роках. Японія. Окупаційна політика США в Японії. Японське «економічне диво». Внутрішня та зовнішня політика урядів 80-90 – х роках. Країни Південно-Східної Азії. Америко-в'єтнамська війна. «Червоні кхмери» та їхня модель комунізму. Китай під час проголошення влади комуністичної партії. Культ особи Мао Цзедуна. Курс реформ Ден Сяопіна. Зовнішня політика КНР. Країни Північної Африки. Здобуття незалежності країнами регіону. Країни Тропічної Африки. Економічний та політичний розвиток ПАР. Суспільно-політичний та економічний розвиток країн Латинської Америки.

Розвиток культури у XX ст. Загальні тенденції розвитку культури XX ст. індустріалізація, урбанізація, прискорення інформаційного й технічного розвитку. Наслідки науково технічної революції постіндустріального суспільства. Нові форми передання культурної інформації. Загальноосвітні культурні проблеми – загроза руйнування навколишнього середовища. Мистецтво та архітектура. Розвиток театру і драматургії. Художня література.

Міжнародні відносини другої половини XX ст. – початку XXI ст. «Холодна війна» (друга половина 40-х – перша половина 50-х рр.). Способи повороту від «холодної війни» та перехід до співробітництва держав. Курс на розрядку міжнародного напруження та його зрив. Перехід від конфронтації до співробітництва держав світу (2 пол. 80-х – 90-х рр.). Світ в XXI ст.

ІСТОРІЯ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ. ІСТОРІОГРАФІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Теорія та методологія історіографії. Історія походження терміну «історіографія». Час виникнення історіографії. Перші російські офіційні історіографи при Петербурзькій Академії наук Г.Міллер, М.Щербатов, М.Карамзін.

Поняття термінів “проблемна історіографія” та «українська історіографія».

Природа історіографії, її місце у процесі історичного пізнання. Рівні пізнання історіографії: 1) предметний; 2) рефлексивний. Внутрішні та зовнішні форми рефлексії. Функції історіографії: конструктивна, парадигмальна, методологічна, допоміжна, світоглядна, дидактична.

Історіографія як наукова дисципліна. Перший марксистський курс російської історіографії М.Рубінштейна. «Феномен Рубінштейна». “Друге народження” історіографії як наукової дисципліни у 1960 – 1970-х роках. Роботи з історії історіографії В.Іллєрицького, В.Шевцова, Р.Кирєєвої. Організаційне оформлення дисципліни історіографії. Утворення Комісії з історії історичної науки та Наукової ради з історії історичної науки при Відділенні історії при АН СРСР на чолі з академіком М.Нечкіною, пізніше академіком І.Ковальченком. Видання історіографічного щорічника “Історія та історики” (1965 р.).

Історіографія як нормативна навчальна дисципліна (кінець 1960-х – початок 1970-х рр.). Представники Інтелектуального руху в історіографії М.Бахтін, О.Лосєв, Ю.Лотман, А.Сахаров. Критика та популяризація здобутків західної історіографії в роботах А.Гуревича та Ю.Афанасьєва. Розподіл історіографії на проблемну та теоретичну.

Методи історіографії: 1) засоби конкретного історіографічного аналізу; 2) методи історіографічного синтезу. Характеристика методологічних принципів історичного дослідження. Методи “історіографічного синтезу”: 1) класовий; 2) культурологічний; 3) сцієнтистський. Дослідження історичних концепцій, схем та теорій.

Понятійний апарат історіографії. Аналіз сучасного понятійного наукового апарату української історіографії. Спеціальні розвідки з української історіографії М. та О. Грушевських, М.Василенка, Д.Дорошенка та ін. Категорії історіографії: 1) традиційні, 2) новітні, 3) специфічні. Традиційні категорії: історіографічний процес; історіографічна ситуація; історіографічне джерело; історіографічний факт; історіографічна концепція; течія в історичній науці; напрями та школи в історіографії. Рівні джерельної бази історіографічного дослідження. Новітні категорії: типи історико-наукових досліджень; соціальна історія науки; інтелектуальна історія науки; образ науки; ідеал науковості; історичний дискурс; стиль історичного мислення; тип історика. Специфічні категорії: “українське національне відродження”, “українське бароко”, “Український П’ємонт”, “етнографізм”, “антикварна робота”, “антикварні зацікавлення”, “історичне письменство”, “національно-історична думка”.

Історія української історіографії: початкова стадія (кінець 1890-х – 1914 рр.). Ідейно-теоретичний рівень та практичні заходи щодо організації історіографічної діяльності історика. Перші історіографічні розвідки кінця ХІХ ст. Утворення самостійних історичних інституцій (університетських кафедр, наукових товариств, архівних комісій, історичних часописів). Заснування у Львові кафедри Східної Європи (1894 р.) на чолі з М.Грушевським. Перші друковані праці з історії малоросійської історіографії М.Василенка та О.Лазаревського. Історіографічні праці О.Піпїна, І.Франка, М.Василенка, О.Лазаревського. Перша спроба періодизації української історіографії М.Василенком. Новий період української історіографії (30-ті роки ХІХ ст.). Історичні праці М.Максимовича, О.Бодянського, М.Маркевича. Праці російських авторів з української історії С.Соловйова, митрополита Філарета, Г.Карпова. “Козацька епіка” І.Франка. Філософські праці Г.Сковороди. Історичні твори П.Куліша, М.Костомарова, Д.Зубрицького. Утворення Південно-Західного відділу Російського Географічного

товариства (В.Антонович, К.Михальчук, П.Житецький, В.Науменко, П.Чубинський, М.Драгоманов).

Українська історіографія як галузь наукового дослідження (1914-1923 рр.). Загальна характеристика української історіографії в 1914-1923 рр. Ускладнення форм самосвідомості історичної науки. Впровадження у науковий обіг термінів “малоруська історіографія”, “історія малоруської історіографії”, “історія історичних вивчень”. Ідеологія самостійництва. Творча наукова діяльність М.Грушевського у Львові та Києві. Історіографічні вивчення М.С.Грушевського у праці “Развитие украинских изучений в XIX в. и раскрытие в них основных вопросов украиноведения” (1914 р.). Етапи історичних вивчень М.С.Грушевського: 1) літописний; 2) XVI – XVII ст.; 3) XVIII ст. - початок наукового українознавства; 4) XIX ст. Діяльність Наукового товариства у Києві (1907 р.) на чолі з М.С.Грушевським. Історіографічні розвідки Олександра Грушевського у праці “З початків нової української історіографії” (1914 р.). Вивчення української історіографії у праці Василя Біднова “Що читати по історії України (Коротенька історіографія України)” (1919 р.). Діяльність українських видавництв і часописів ЗНТШ, “Літературно-науковий вісник”, “Україна”, “Дніпрові хвилі”, “Рідний край”, “Українська хата”.

Українська історіографія на переломі: від окремої галузі до наукової дисципліни (початок 1920-х – середина 1950-х років). Організаційне оформлення історіографії як наукової дисципліни. 1920-ті роки – “золота доба” української історичної науки. Варіанти соціалізації української історичної науки – “радянський” та “емігрантський”, “діаспорний”. Розвиток української історичної науки на еміграції. Утворення та діяльність науково-дослідної Комісії української історіографії на чолі з М.Грушевським. Видання Комісією тому науково-публіцистичних та полемічних творів М.Костомарова. Викладання історіографії Д.Дорошенком в Українському Вільному університеті в Празі, в Українському Науковому інституті в Берліні. “Огляд української історіографії” Д.Дорошенка: характеристика та аналіз. Розвиток української історіографії у межах тоталітарної системи радянської історичної науки. Репресії академічної науки в Україні на початку 1930-х років. Знищення рукопису монографії Д.Багалія “Українська історіографія XIX-XX ст.”, а також історіографічної частини “Нарису історії України” О.Оглоблина. Видання “Очерков истории исторической науки в СССР” В.А.Дядиченком та Л.А.Коваленком. Закладання класових стереотипів оцінок української історіографії. Концепція боротьби прогресивної історичної думки Росії та України з реакційною дворянсько-поміщицькою історіографією, розроблена Л.Коваленком. Критика ідеології дворянського автономізму та українського буржуазного націоналізму - суттєва риса радянської концепції української історіографії. Теорія “дворянського націоналізму” Л.Коваленка. Оцінка дореволюційних історичних творів радянськими історіографами.

Українська історіографія кінця 50-х - початку 80-х років XX століття: у пошуках власної ідентифікації. Загальна характеристика розвитку радянської історіографії у 1950 – 1980-ті роки. Остаточне ідейно-організаційне оформлення української історіографії як спеціальної дисципліни. Доба “першого інтелектуального ренесансу”. Поділ історіографії на радянську та зарубіжну. Утворення нових наукових осередків та установ: відділу історіографії та джерелознавства при Інституті історії АН УРСР (1963 р.), Наукової ради з історії історичної науки при Секції суспільних наук Академії наук Української РСР (1964 р.) тощо. Діяльність Харківської, Дніпропетровської та Київської шкіл історіографії. Формування дидактичних образів історіографії: 1) “персоналогічний”, або “біографічний”; 2) “репресивний”; 3) “сцієнтистський”. Перші навчальні посібники з української історіографії М.Марченка, Л.Коваленка та з історіографії історії СРСР В.Астахова, В.Шевцова. Виникнення грушевськознавства. Проблема мови науки. Концепція українського історіографічного процесу М.Марченка. Історіографічна схема Л.Коваленка. Історіографічні праці західного українського історика Б.Крупницького. Вивчення історіографії України в працях західного дослідника О.Оглоблина. Історіографічні розвідки М.Чубатого.

Українська історіографія доби другого інтелектуального ренесансу (друга половина 1980-х – 1990-ті роки). Загальна характеристика розвитку української історіографії другої половини 1980 – 1990-х років. Інтелектуальний і культурний рух кінця 1980-х – 1990-х років. Аналіз стану і перспектив української історіографії. Стаття О.Субтельного “Сучасний стан української історіографії”. Становище, завдання і специфіка української історіографії на Заході. Інституціональний статус української історичної науки. Проблеми розвитку національної свідомості українців в історіографії. Оцінки стану і перспектив вивчень історії України в західній історіографії. Історіографічні дослідження історії України в працях західноєвропейських істориків М. фон Гагена та А.Каппелера. Історіографічний аналіз історичної науки в Україні. Соціальний та інтелектуальний аспекти аналізу історії науки. Характеристика ідейного навантаження історичної науки в Україні. Сучасні завдання курсу української історіографії.

Українська історична думка XVIII – XIX століть. XVIII століття – переломний етап у розвитку української історіографії. Перетворення історії на науку. Поява різноманітних форм історичних досліджень – історичних повістей, наукових розвідок, рецензій, перших історичних часописів, мемуарів. Розширення кола проблем української історії. Вдосконалення методів історичного дослідження. Соціокультурні передумови розвитку української історіографії XVIII ст. Ідейно-філософські та наукові впливи Сходу і Заходу на стан духовного життя в Україні. Бароко – загальноєвропейський культурний процес. Специфіка українського бароко. Творчість І.Вишенського, М.Смотрицького та К.Транквіліона Ставровецького. Теорія “трьох світів” та “двох натур” Г.Сковороди. Переклади та видання творів античних авторів Йосифа Флавія, Геродота, Платона, Плутарха. Козацька тематика в історичних творах XVII – XVIII ст.: літописах Самійла Величка, Григорія Граб’янки тощо. Проблема особистості в історичній науці. “Записки о Малороссии” Якова Марковича. Історичне пізнання та українознавство у XVIII столітті. Формування нового типу історичного дослідження критичної історії. Вплив ідей французького просвітництва та німецької філософії на українську історичну свідомість. Дослідження історії у працях А.Шльоцера. Історичні розвідки збирачів джерел з української старовини В.Рубана, О.Безбородька, С.Лукомського, О.Рігельмана, С.Мишецького, О.Шафонського, Я.Марковича та ін.

Історичне письменство в Україні XVIII – початку XIX століття. “Історичне письменство”, “дієписання”, “побутописання” – історичні терміни XVIII ст. Нові форми історіописання: козацькі літописи, перші наукові розвідки, пам’ятки просвітницької історіографії. Барокова історична повість: козацькі літописи Самовидця, Г.Граб’янки, С.Величка, Я.Лизогуба. Аналіз творів Г.Граб’янки “Действия презельной брани Богдана Хмельницького” та “Літопис”. Джерельна база повістей Г.Граб’янки. Аналіз праці С.Величка “Сказання про війну козацьку з поляками, що через Зіновія Богдана Хмельницького, гетьмана військ запорозьких точилася...”. “Краткое описание Малороссии” невідомого автора – перша спроба написання повної історії України. “Літопис Лизогуба” – представника старшинської козацької верхівки. Ідейні принципи Петра Симоновського в праці “Краткое описание о козацком малороссийском народе и военных его делах...”. Схема української історії П.Симоновського. Характеристика праці С.Лукомського “Собрание историческое...”. Перші наукові розвідки з історії України: С.Мишецького “История о козаках запорожских, как оные издревле зачались и откуда свое происхождение имеют и в каком состоянии ныне находятца” (1740 р.); Г.Міллера “О начале и происхождении казаков”, “Известия о козаках запорожских”; В.Рубана “Краткие политические и исторические известия о Малой России...”, “Краткая летопись Малья России” ; О.Рігельмана “История малороссийская или повествование о козаках”, “Летописное повествование о Малой России и ее народе”.

Спроба критичної історії України Я.А.Марковичем в праці “Записки о Малороссии, ее жителях и произведениях”.

Антикварний напрям в українознавстві XVIII століття. Виникнення антикварної діяльності як напрямку в українській історіографії (друга половина XVIII ст.). Термін “антикварій”. Збирання матеріалів побуту та громадського устрою України. Антикварний напрям мемуаристики. Мемуари, щоденники та документи Миколи Ханенка, Якова Марковича, Петра Апостола. Утворення та діяльність Канцелярського куріня - спеціального навчального закладу для підготовки кадрів освічених урядовців в адміністративних, судових та фінансових структурах Гетьманщини. Велика академічна експедиція обстеження українських земель Йоганна Антіна Гільденштедта. Щоденник експедиції Гільденштедта. Описи подорожей та записки мандрівників XIX ст. Вивчення історії та статистики України. Топографічні описи. Анкета для докладного вивчення історії та географії Росії В.Татищева (1737 р.). Утворення Топографічного комітету. Програма всебічного опису України-“Малоросії” Федіра Туманського. Топографічні описи Д.Пашенка (1781 р.), О.Шафонського (1786 р.), І.Болтіна (1805 р.). Перші розвідки з української етнографії Григорія Калиновського, Миколи Бантиш-Каменського, Василя Ломиковського. Видавнича діяльність В.Рубана і Ф.Туманського.

Українська історіографія XIX – XX століть у контексті національного відродження в Україні. XIX століття – особлива доба в розбудові української історіографії. Процес перетворення з проблемної історіографії, складової загальноросійської історичної науки на самостійну ідейно-організаційну структуру. Поняття “українське національне відродження” в творах М.С.Грушевського, Д.І.Дорошенка, Р.Шпорлюка, П.Магочія, І.Лисяка-Рудницького. Еволюція націоналізму. Ідеолог самостійництва М.Міхновський. Проблема періодизації українського національного відродження. Схеми національного відродження М.Гроха, Р.Шпорлюка, П.Магочія, І.Лисяка-Рудницького, В.Сарбея, М.Скрипника. Соціальна база та специфіка українського національного відродження. Геополітичні відмінності процесу українського національного відродження. Українська історіографія та національне відродження України.

ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО

Предмет джерелознавства. Поняття джерелознавства і його місце в структурі історичної науки. Історичне джерелознавство як спеціальна галузь історичної науки. Предмет і об'єкт вивчення джерелознавства. Значення джерелознавства.

Проблеми теорії і методології джерелознавства, його історії і наукової практики. Теорія і джерелознавча практика. Теорія джерелознавства. Джерелознавча практика. Предметні і проблемні питання у джерелознавстві. Володимир Антонович – засновник Київської історичної школи документалістів. Джерелознавчі праці М.С.Грушевського. Марксистська парадигма класового підходу до джерелознавства.

Зародження та основні етапи розвитку історичного джерелознавства. Витоки світового та українського джерелознавства. Спроби критичного використання джерел у працях античних авторів - Геродота, Тацита, Фукидіда, Лівія, Страбона, Саллюстія та ін. Витоки українського джерелознавства у княжу добу. Літописні джерела. Джерела козацько-гетьманської доби. Розвиток джерелознавства у добу середньовіччя та Просвітництва. Праці італійських гуманістів Петрарки і Лоренцо Валли. Праці Д.Дідро, Ж. д'Аламбера, Вольтера. Історіографічні та джерелознавчі праці українських просвітників Ф.Прокоповича, С.Калиновського, Ф.Соколовського та ін. Становлення джерелознавства як науки у ХІХ ст. Провідник нової історичної думки Леопольд фон Ранке. Представники французької школи "Великих істориків" Тьєррі, Гізо, Міньє. Створення Американської історичної асоціації у 1884 р. Представники французької школи "Аналіз" Ш.-В.Ланглуа і Ш.Сеньобос. Джерелознавчі праці російських істориків Г.Міллера, В.Татіщева, М.Погодіна, В.Соловйова, В.Ключевського тощо. Праці працівників "скептичної школи" або школи М.Каченовського. Відкриття університетів у Львові, Харкові, Києві, Одесі, Чернівцях, заснування Київської археографічної комісії (1843 р.), створення Архіву давніх актів у Києві, діяльність Історичного товариства Нестора-літописця, Наукового товариства ім. Т.Шевченка у Львові. Джерелознавчі праці М.Бантиш-Каменського, О.Маркевича, О.Полетики, М.Максимовича, М.Костомарова, П.Куліша, М.Владимирського-Буданова, О.Лазаревського, М.Іванишева, В.Антоновича, В.Іконникова, І.Франка, М.Грушевського, Д.Яворницького, Д.Багалія, М.Василенка, Т.Шевченка. Представники київської історичної школи: В.Антонович, М.Іванишев, О.Лазаревський, В.Іконников, І.Каманін. Учні М.Грушевського С.Томашівський, І.Крип'якевич, М.Кордуба. Джерелознавча діяльність Д.Багалія. Розвиток джерелознавства у радянський період. Джерелознавчі праці М.Грушевського, М.Слабченка, І.Каманіна, О.Гермайзе, Д.Багалія, В.Веретеннікова у радянський період. Дослідження Б.Грекова, Д.Лихачова, М.Покровського, Л.Черепніна, В.Буганова, С.Шмідта, М.Тихомирова, І.Ковальченка, О.Медушевської, О.Пронштейна тощо. Джерелознавчі праці І.Крип'якевича, Ф.Шевченка, В.Борщевського, В.Стрельського, М.Варшавчика, М.Ковальського, А.Санцевича, Ю.Мицик, Д.Дорошенка, Б.Крупницького, С.Рудницького, Н.Полонської-Василенко тощо. Джерелознавчі дослідження американських істориків М.Крага, Р.Уїнса, німецьких істориків Е.Бернгейма та І.Дройзена, французьких істориків Л.Февра та М.Блока. Сучасні проблеми розвитку світового та вітчизняного джерелознавства. Праці сучасного російського дослідника І.Данилевського. Джерелознавчі дослідження в Інституті історії України, Інституті української археографії та джерелознавства ім. М.Грушевського, Українському державному науково-дослідному інституті архівної справи і документознавства, Інституті рукопису, архівознавства, Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка. Всеукраїнська програма археографічних досліджень, видань документів, матеріалів до історії України, унікальних історичних пам'яток, хрестоматій з різних розділів історії, тематичних документальних збірників. Джерелознавчі праці М.Варшавчика, Я.Калакури, М.Ковальського, П.Шморгуна, Ю.Мицик та ін.

Предмет і завдання історичного джерелознавства. Предмет та методологічні засади історичного джерелознавства. Складові предмети історичного джерелознавства. Основні групи закономірностей, які складають предмет історичного джерелознавства (“реальність – джерело”; “джерело – наукове історичне знання”; “джерелознавство – історична наука”).

Загальні принципи (правила) наукового дослідження джерел. Найважливіші принципи методології джерелознавства: 1) конкретно-історичного підходу; 2) об’єктивності; 3) всебічності і цілісності джерела, або групи джерел; 4) комплексу та ін. Завдання та функції історичного джерелознавства. Теоретичні та практичні завдання джерелознавства. Основні функції історичного джерелознавства (пізнавальна, світоглядна, прогностична). Джерелознавча термінологія. Впорядкування системи джерелознавчих понять і термінів. Ознаки систематизованості джерелознавчої термінології. Розуміння повної й неповної, широкої й вузької, достатньої або недостатньої дослідженої, виявленої, збереженої джерельної бази. Причини хаотичності термінології. Упорядкування джерелознавчої термінології. Тлумачення термінів “архівний документ”, “історична дисципліна”, “носії інформації про минуле”, “історичне джерело”, “джерело з історії України” тощо. Джерелознавчі проблеми історії України. Основні завдання джерелознавства історії України. Предмет джерелознавства історії України. Джерельна база історії України. Течії розвитку українського джерелознавства.

Структура історичного джерелознавства. Поняття структури історичного джерелознавства. Виділення джерелознавства в самостійну науку (XVIII – XIX ст.). Методологічна революція у підходах до історичного джерелознавства (друга половина XX ст.). Джерелознавчі праці М.Варшавчика, І.Ковальченка, О.Медушевської, О.Пронштейна та ін. Зміст понять “структура” та “система” в історичній та джерелознавчій науці. Макроструктура та мікроструктура джерелознавства. Джерелознавство в системі історичної науки. Зв’язки джерелознавства з іншими підсистемами історичної науки: історіографією, архівознавством, археографією, історичною географією, археологією, етнографією, документознавством, музеєзнавством, кодикологією, бібліографією, всесвітньою історією, історією окремих регіонів, країн, епох, різних сфер суспільного розвитку. Основні компоненти історичного джерелознавства. Поділ джерелознавства на теоретичне (загальне) і практичне (конкретне). Обґрунтування структури джерелознавства російськими істориками С.Шмідтом, І.Д.Ковальченком, українським дослідником М.Варшавчиком. Теорія та методологія джерелознавства. Предметний аспект структури джерелознавства. Емпіричний та теоретичний рівні джерелознавства. Види класифікації джерел: 1) за способом фіксування інформації: речові, зображальні, словесні та ін.; 2) за авторством; 3) за ознакою призначення (нормативні, законодавчі); 4) за внутрішньою формою та структурою (акти, листування, мемуари). Поділ джерел за змістом (з історії економіки, політики, культури і т. ін.). Функціональний аспект роботи з джерелами. Поняття та етапи джерелознавчої критики: 1) аналітичний; 2) синтетичний. Фактична та логічна критика джерел. Спеціальні історичні дисципліни джерелознавства. Поділ спеціальних історичних джерел на два класи: 1) дисципліни, завданням яких є вивчення окремих типів (видів) джерел (нумізматика - монети, сфрагістика - печатки, геральдика - герби); 2) дисципліни, що розробляють спеціальні методи роботи з джерелами і вивчають окремі риси та елементи, притаманні джерелу, незалежно від його видової приналежності (палеографія - зовнішні ознаки писемних пам’яток, хронологія - системи літочислення тощо).

Поняття історичного джерела. Визначення історичного джерела. Теорія історичного джерела. Основні напрями у трактуванні поняття історичного джерела: 1) позитивістський; 2) марксистський; 3) неокантіанський; 4) постмодерністський. Етапи існування історичного джерела: доджерельний і власне джерельний. Об’єктивно-суб’єктивна природа джерела. Поняття про об’єктивність і суб’єктивність істориків у вивченні джерела. Зміст джерела та аспекти його сутності. Створення та подальше

функціонування джерела. Види фальсифікацій пам'яток минулого: повні та часткові. Поняття “джерельна інформація”. Зв'язок джерельної і соціальної інформації. Види джерельної інформації: економічна, наукова, технічна, політична, культурна, релігійна тощо. Аналіз структури інформації джерела. Основні різновиди джерельної інформації - відкрита і закрита (латентна), прихована, пряма і непряма, актуалізована і потенційна. Методи джерелознавства - пошуку, виявлення та відбору джерел, з'ясування конкретно-історичних умов їх виникнення, текстологічного вивчення, підвищення інформативної віддачі, встановлення міжджерельних зв'язків, утворення комплексів джерел та ін. Джерельна база історичних досліджень. Рівні джерельної бази – 1) первісна, або початкова, джерельна база; 2) реальна джерельна база. Підгрупи реальної джерельної бази – 1) актуалізована; 2) потенційна.

Класифікація історичних джерел. Поняття класифікації джерел, її завдання і значення. Наукова класифікація джерел Е.Бернгейма. Поняття про “історичне джерело”. Підходи класифікації джерел за типами і видами, за змістом, за походженням. Функції джерелознавства: евристична й аналітична. Природна та “штучна” класифікація джерел. Основні завдання класифікації джерел. Основні принципи класифікації джерел. Класифікаційні ознаки і критерії класифікації джерел. Природно-географічні джерела. Джерела історичного походження. Класифікаційний поділ джерел за І.Ковальченком: речові, писемні, зображальні (зображально-графічні), фонічні. Основні схеми і моделі класифікації джерел. Поняття про класифікаційну схему або модель. Загальні вимоги до класифікаційної схеми. Різновиди класифікації джерел. Історичні залишки (рештки) та історичні традиції (історичні твори, мемуари, оповідні джерела тощо). Класифікація джерел за типами, родами і видами джерел. Основні типи джерел: речові, словесні (вербальні), зображальні, звукові (фонічні), поведінкові, конвенціональні джерела. Групування джерел за їх походженням і авторством, за хронологічно-географічною ознакою, за змістом, за формою або місцем і способом їх зберігання. Родові та видові схеми класифікації джерел. Класифікація словесних, писемних та звукових джерел. Групування джерел за спеціальними ознаками. Повторюваність інформації. Розмежування джерел на одиничні й масові. Особливості класифікації писемних джерел. Визначальні критерії класифікації писемних джерел: характер, зміст і форма. Документальні й оповідні писемні джерела. Різновиди писемних джерел: актові, справочинні (діловодні), статистичні документи, мемуаристика (спогади), листи, щоденники, наукова, науково-інформаційна, науково-популярна і навчальна література, художні твори, періодична преса. Поділ писемних джерел за походженням (колективні й індивідуальні), за призначенням у суспільно-політичному, соціально-економічному та культурному житті, за місцем і часом створення, авторством, місцем збереження, за формою. Особливості класифікації джерел з історії України за часовими (хронологічними) і за просторово-географічними чинниками. Природничі та просторово-географічні чинники класифікації джерел з української історії. Класифікація джерел за родово-видовим принципом: документальні, оповідні джерела, періодична преса, джерела особового походження, матеріали конкретно-соціологічних досліджень.

Поняття методики історичного джерелознавства. Етапи роботи з джерелами. Методика джерелознавства. Усна і писемна мова - найпоширеніша форма вираження інформації. Поняття про історичне джерело у представників французької історичної школи “Анналів”. Партійно-класовий підхід до аналізу джерел. Погляди на співвідношення джерелознавчої методики і методології науки С.Биковського, С.Валка, О.Пронштейна, Б.Литвака та ін. Встановлення вірогідності джерел, способи їхнього тлумачення та використання. Поняття та правила історичної критики джерел. Визначення етапів дослідження джерел А.Шльоцером, Ш.Сеньобосом, Ш.-В.Ланглуа, Е.Бернгеймом, В.Ключевським, О.Лаппо-Данилевським, М.Максимовичем, М.Костомаровим, В.Антоновичем, О.Левицьким, М.Грушевським, Д.Багалієм, І.Крип'якевичем та ін.

Зовнішня і внутрішня критика джерел. Поняття методології джерелознавства. Методи інтерпретації та аналізу джерел О.Лаппо-Данилевського. Етапи роботи з джерелами. Методика роботи з джерелами М.Варшавчика, А.Ніколаєва, В.Стрельського, О.Шахматова та ін. Найважливіші етапи в роботі історика над джерелами: 1) пошук, виявлення і попередній відбір джерел для наступної праці з ними; 2) класифікація джерел; 3) дослідження джерел, їх аналітична критика; 4) синтетична критика та наукове використання досліджених джерел.

Методика пошуку та виявлення джерел. Джерельна база дослідження. Правила пошуку джерел. Вивчення бібліографії. Бібліографічні покажчики: “Літопис книг”, “Ежегодник книги СССР”, “Археографический ежегодник”, “Український археографічний щорічник” тощо. Робота з каталогами у бібліотеках. Види каталогів: алфавітний, систематичний, довідковий, спеціальні (видання іноземними мовами, періодичних видань тощо). Типи, види і форми видань документів. Типи видань документів: 1) видання наукового, 2) науково-популярного, 3) навчального характеру. Види документальних видань: 1) пофондові, 2) тематичні, 3) документи певного різновиду, 4) однієї особи. Групи документів за формою і способом видання: 1) корпус (звід) документів; 2) серія документів; 3) збірник документів; 4) моновидання; 5) альбом; 6) плакат; 7) публікація в періодичних виданнях; 8) публікація в додатках до наукової або науково-популярної праці; 9) публікація в тексті наукової або науково-популярної праці. Факсимільні видання документів, тобто видання мовою оригіналу (“Киевская Псалтирь 1397 года” (Москва, 1978)). Друк документів у радянських журналах “Архіви України”, “Літопис революції”, “Український історичний журнал”. Журнали української діаспори “Український історик”, “Сучасність”, “Визвольний шлях”. Археографічні комісії: Петербурзька, Віденська, Київська, Наукового товариства ім. Т.Шевченка (м. Львів) та ін. Роль Археографічних комісій у зберіганні та виданні джерел. Архівна евристика. Національний архівний фонд. Державні архіви України та зарубіжних країн. Робота архівів по збереженню і виданню документів. Науково-довідковий апарат архівів (НДА). Робота з архівними каталогами і документами.

Дослідження джерел. Джерелознавча критика. Критичний підхід до опрацювання джерел. Наукова джерелознавча критика. Об’єктивні та суб’єктивні труднощі пізнання джерел. Правила їх подолання. Принципи, методи і критерії наукової критики джерел. Загальні правила і критерії джерелознавчої критики. Методи джерелознавчої критики: 1) загальнонаукові (аналіз, синтез, історичний, логічний, ретроспективний, хронологічний); 2) міждисциплінарні (статистичний, конкретних соціальних досліджень); 3) загальноісторичні (історико-генетичний, історико-хронологічний, історико-порівняльний, історико-типологічний, історико-системний); 4) спеціальні джерелознавчі (текстологічне й палеографічне вивчення). Тлумачення (інтерпретація) тексту – важливий етап джерелознавчої критики. Джерелознавчий аналіз та джерелознавчий синтез. Аналітична критика. Зовнішня критика. Першоджерела. Внутрішня, логічна та фактична критика джерел. Автентичність (справжність) джерела. Перевірка вірогідності наведених у джерелі фактів. Оцінка повноти джерела. Інформаційна новизна джерела. Система передумов знання істини свідком або автором джерела О.Лаппо-Данилевського.

Методика роботи з масовими джерелами. Аналітична та синтетична критика джерел. “Надійність” джерела. Масові джерела. Їхня характеристика. Ординарність або однаковість обставин виникнення джерела. Однорідність, повторюваність змісту джерела. Однотипність форми джерела. Цінність джерел. Етапи роботи з масовими джерелами. Кількісні (математичні) методи. Методи багатомірного статистичного аналізу. Репрезентативність джерела. Природна і штучна вибірка джерел.

АРХЕОЛОГІЯ

Археологічна наука, її предмет та завдання. Предмет археології та її місце серед історичних наук. Категорії археологічних пам'яток. Поняття про культурний шар. Археологічні пам'ятки та археологічна культура. Етапи археологічного пошуку. Методи в археології. Особливості польових досліджень пам'яток різних епох. Польова документація, її склад та необхідність. Опрацювання археологічного матеріалу.

Розвиток археології в Україні. Періодизація зародження та розвитку археології в Україні. Донауковий (міфологічний) період. Зацікавлення старожитностями у часи Київської Русі. Початок збирання та вивчення матеріальних пам'яток старовини. Організація музеїв та наукових товариств. Становлення археології як науки. Археологія в українських університетах. Українська археологія у 20-70-ті рр. ХХ ст. Археологічна наука на сучасному етапі розвитку суспільства.

Найдавніше населення на території України. Палеолітична доба. Критерії археологічної періодизації кам'яного віку. Техніка обробки каменю та її еволюція. Ашельська культура. Виникнення техніки обробки каменю. Техніка двобічної обробки. Підкорення вогню. Найдавніші пам'ятки на території України та проблема заселення її людиною. Мустьєрська епоха. Зміни форм знарядь праці та техніки їх виготовлення. Перші штучні житла на Україні. Поселення та стоянки цієї епохи. Проблема археологічної культури мустьє. Неандертальці в Криму. Проблема неандертальських поховань. Піднесення продуктивних сил та виникнення нової технології і техніки обробки каменю у пізньому палеоліті. Винахід луку та стріл. Розвиток полювання. Палеолітичне житло і господарсько-побутовий комплекс – основа для відтворення соціальних стосунків в палеоліті.

Мезолітична доба. Криза мисливського господарства. Перехід до сучасного клімату фауни і флори. Розширення меж придатних для життя земель. Зміна форм побуту. Розквіт мікролітичної техніки. Повсюдне розповсюдження луку та стріл. Зміна форм полювання. Індивідуальне полювання за допомогою луку та стріл. Розширення рибальства, техніка рибного лову. Поява сезонних жнив як вищої форми збиральництва. Археологічні культури мезоліту. Зміна характеру стоянок та жител. Могильники Волосько-Василівського типу. Поява нової соціальної організації – племені.

Неолітична доба. Формування і розвиток відтворюючих форм господарства. Поняття про «неолітичну революцію» в економіці. Виникнення мотичного землеробства. Виникнення скотарства. Роль полювання та рибальства. Поява нової техніки обробки каменю – шліфування, пиляння, свердління. Кам'яна сокира – один з найпоширеніших жнив як вищої форми збиральництва. Археологічні культури мезоліту. Зміна характеру стоянок та жител. Могильники Волосько-Василівського типу. Поява нової соціальної організації – племені.

Мідний вік (енеоліт). Перше знайомство людини з міддю. Добування та обробка міді. Спосіб холодного кування, відкриття способу плавлення міді. Перші знаряддя з міді. Поширення мотичного землеробства і пастушого скотарства. Поших видів знарядь. Виникнення гончарства. Землеробсько-скотарські та мисливсько-рибальські культури неоліту. Соціальний устрій населення неоліту за даними археології. Духовна культура. Стили орнаменту на кераміці. Петрогліфи Кам'яної могили. Скульптура та давніших землеробів та скотарів нашої Батьківщини. Поява курганів. Обряд поховання.

Бронзовий вік. Відкриття бронзи, технологія мідно-бронзового лиття. Становлення металургії та гірничої справи. Особливості історичного розвитку в бронзовому віці. Шчаток переходу до орного землеробства. Поява розписної кераміки. Винайдення колеса, поява гарби. Кінь – верхова тварина. Прядіння та ткацтво. Скотарські та землеробсько-скотарські культури мідного віку України. Мистецтво енеоліту. Ідеологічні уявлення найри Північно-Західного Причорномор'я.

Передскіфський час. Поняття про залізний вік. Перевага заліза перед усіма іншими металами. Поіроке запровадження у виробництво металевих знарядь та його наслідки. Скарби металевих виробів. Перехід до кочового скотарства. Племена бронзового віку Лівобережної України. Племена бронзового віку Правобережної України. Сабатинівська та білозерська культури економії, суспільного життя і культури людства. Передскіфський період. Чорноліська культура. Локальні регіони її розповсюдження. Особливості пам'яток даних регіонів. Кіммерійські племена: історичні свідчення про них та археологічні пам'ятки на території перших залізних виробів у Старому Світі. Перші залізні речі у Східній Європі.

Сарматські старожитності. Загальна характеристика сарматського періоду. Письмові, епіграфічні, нумізматичні, археологічні джерела по історії сарматів Північного Причорномор'я. Періодизація сарматської культури та місце сарматських старожитностей у цій періодизації. Археологічні пам'ятки сарматів на території України. Поховальний обряд та матеріальна культура сарматського населення України. Локальні особливості поховального ритуалу та матеріальної культури сарматів. Сарматські міграції на захід. Кочовики-сармати і Стародавній Рим. Історична доля сарматського населення України.

Давні слов'яни на рубежі ер. Сучасний стан вивчення проблеми про походження слов'ян. Питання про можливі генетичні зв'язки слов'ян з землеробсько-скотарськими племенами бронзового віку північної частини Правобережжя України. Питання про слов'янську приналежність скіфів-орачів, неврів та інших осілих землеробських племен I тис. до н.е. Перші писемні відомості про слов'ян. Археологічні культури кінця I тис. до н.е. – першої чверті I тис. н.е. Зарубинецька культура, культура Поянешти-Лукашівка, латенська культура, пшеворська культура, липицька культура,. Характеристика поселень та могильників. Місце цих культур в етногенезі слов'ян.

Давні слов'яни у пізньоримський час. Початок епохи Великого переселення народів. Зміни історико-культурної ситуації у Південно-Східній Європі в другій чверті I тис. н.е. Письмові джерела. Археологічні пам'ятки черняхівської культури. Межі поширення пам'яток. Поселення, типи жител. Типологія поховань, структура черняхівських могильників. Локальні варіанти черняхівських старожитностей. Готи у Північному Причорномор'ї та Криму. Київська культура та її пам'ятки. Культура карпатських курганів та її пам'ятки. Початок епохи Великого переселення народів. Гуни та їх міграція на захід. Археологічні старожитності цих племен.

Археологічні культури слов'ян другої половини I тис. н.е. Історіографія проблеми. Корчацько-празька, пенківська та колочинська культури та їх пам'ятки. Поселення та могильники. Літописні дані про розселення слов'ян у VII-IX ст. Культура Лука-Райковецька, волинцівська та роменська культури. Характеристика археологічних пам'яток цих культур. Економіка східних слов'ян. Розвиток соціального життя від первіснообщинного ладу до феодалної формації. Виникнення міст. Відомості про вірування та обряди. Культура та мистецтво дохристиянського періоду.

Археологічні старожитності східних слов'ян IX – початку XIV ст. Виникнення першої давньоруської феодалної держави – Київської Русі. Письмові джерела та історіографія. Городища, селища та могильники Київської Русі. Древній Київ – один з найбільших центрів економічного, політичного і культурного життя давньоруської держави. Межі та топографія. Чернігів, Переяслав, Галич та інші давньоруські міста. Економіка Київської Русі (сільське господарство, ремесла, торгівля та монетна справа). Пам'ятки середньовіччя. Козацькі пам'ятки. Ранньосередньовічні пам'ятки півдня України. Салтівська культура. Середньовічний Білгород-Дністровський. Пам'ятки кочових племен степу. Пам'ятки козацьких часів. Козацькі січі. Економіка і побут козаків.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Авдиев В.И. История древнего Востока.- М., 1980.
2. Авдусин Д.А. Основы археологии. – М., 1989.
3. Авдусин Д.А. Полевая археология СССР. – М., 1980.
4. Алексеев В.П. Становление человечества.- М., 1984.
5. Амальрик А.С., Монгайт А.Л. Что такое археология. – М., 1966.
6. Андрух С.И. Нижнедунайская Скифия в VI – начале I вв. до н.е. – Запорожье, 1995.
7. Андрущенко В.Л., Федосов В.М. Запорозька Січ як український феномен. - К., 1995.
8. Анисюткин Н.К. Ранний и средний палеолит Юго-Запада Европейской части СССР. – СПб., 1992.
9. Антонова К.А., Бонгард-Левин Г.М., Котовский Г.Г. История Индии.- М., 1979.
10. Артамонов М.И. Киммерийцы и скифы. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1974.
11. Археология Украинской ССР. – В 3-х тт. – К.: Наукова думка, 1984-1986.
12. Археологія Української РСР. – У 3-х тт. – К.: Наукова думка, 1970-1975.
13. Багалій Д. Нарис історії України. - К., 1994.
14. Баран В. Україна після Сталіна: нарис історії 1953-1985 рр. - Львів, 1992.
15. Баран В.К. Україна 1950-1960 рр.: еволюція тоталітарної системи. - К., 1996.
16. Баран В.К., Даниленко В.М. Україна в умовах системної кризи (1946-1980 рр.). – К., 1999.
17. Баран В.К., Козак Д., Терпиловський Р. Походження слов'ян. - К., 1991.
18. Барг М.А. Эпохи и идеи. Становление историзма. – М.,1987.
19. Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953. - Кн. 1-2. - К., 1994.
20. Бойко О. Історія України (запитання і відповіді). - К., 1997.
21. Бойко О. Історія України у ХХ столітті (20-90-ті роки). - Ніжин, 1994.
22. Бойко О. Україна 1991-1995: тіні минулого чи контури майбутнього? (Нариси з новітньої історії). - К., 1996.
23. Борисенко В. Курс української історії. - К., 1997.
24. Борисовский П.И. Древнейшее прошлое человечества.- Л., 1979.
25. Брайтчевський М. Вступ до історичної науки. - К., 1995.
26. Братко-Кутинський О. Феномен України. - К., 1996.
27. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка й капіталізм, XV-XVIII вв.- М., 1986-1992.
28. Бруяко И.В. Очерки экономической истории населения Северо-Западного Причерноморья в 7 – 3 вв. до Р.Х. – Волжск, 1999.
29. Ванчугов В.П. Белозерские памятники в Северо-Западном Причерноморье. – К.: Наукова думка, 1990.
30. Васильев Л.С. История религии Востока.- М., 1988.
31. Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII - початок ХХ ст.). - Львів, 1996.
32. Верстюк В.Ф., Дзюба О.М., Репринцев В.Ф. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. - К., 1995.
33. Виноградов Ю.Г. Политическая история Ольвийского полиса. – М.: Наука, 1989.
34. Винокур І.С., Телегін Д.Я. Археологія України. – К.: Вища школа, 1994.
35. Винокур О., Трубочанінов С. Давня і середньовічна історія України. - К., 1996.
36. Всемирная история и Восток. - М., 1989.
37. Гайдукевич В.Ф. Боспорское царство. – М.-Л., 1949.
38. Гладылин В.Н. Проблемы раннего палеолита Восточной Европы. – К.: Наукова думка, 1990.
39. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. - К., 1994.
40. Горський В.С. Історія української філософії. - К., 1996.
41. Грабовський С., Ставроянні С., Шкляр Л. Нариси з історії українського державотворення. - К., 1995.

42. Граков Б.Н. Ранний железный век. – М.: Наука, 1977.
43. Граков Б.Н. Скифы. – М., 1971.
44. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX-XX століття. - К., 1996.
45. Грушевський М. Історія України-Руси. В 11 т. 12 кн. - К., 1991-1998.
46. Грушевський М. Очерк истории украинского народа. - К., 1991.
47. Губер А.А., Ким Г.Ф., Гейфец А.Н. Новая история стран Азии й Африки.- М., 1982.
48. Гунчак Т. Україна: перша половина XX століття: Нариси політичної історії. - К., 1993.
49. Давня історія України. - Кн. 1-2. - К., 1994 - 1995.
50. Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С. Сталінізм на Україні (20- 30-ті роки). — К.; Едмонтон, 1991.
51. Даниленко В.М., Кокін С.А. Всесвітня історія. Хронологія основних подій. - К., 1997.
52. Даниленко В.Н. Неолит Украины. – К.: Наукова думка, 1969.
53. Даниленко В.Н. Энеолит Украины. – К.: Наукова думка, 1974.
54. Дж. Лінч. Середньовічна Церква,- К., 1994.
55. Дзиговский А.Н. Очерки истории сарматов Карпато-Днепровских земель. – Одесса, 2003.
56. Дзиговський О.М. Культура сарматів Північно-Західного Причорномор'я. – Одеса, 2000.
57. Добролюбский А.О. Тайны причерноморских курганов. – Одесса: Маяк, 1989.
58. Довідник з історії України. - Т. 1-2. - К., 1993 - 1995.
59. Дорошенко Д. Нарис історії України. - Т. 1-2. - К., 1991.
60. Єфименко О. Історія України та її народу. - К., 1992.
61. Залізняк Л. Нариси стародавньої історії України. - К., 1994.
62. Залізняк Л.Л. Археологія України. – К.,2005.
63. Зарин В.А. Запад и Восток в мировой истории XIV-XIX вв. - М., 1991.
64. Збенович В.Г. Трипольские племена Северного Причерноморья. – К.: Наукова думка, 1974.
65. Ильинская В.А., Тереножкин А.И. Скифия VII-IV вв. до н.э. – К.: Наукова думка, 1983.
66. Историки античности. В 2-х т.- М., 1989.
67. Историки Рима.- М., 1970.
68. История древнего мира / под ред. А.Г. Бокщанина.- М., 1932.
69. История древнего мира / под ред. Ю.С. Крушкол.- М., 1979.
70. История древнего мира. В 3-х тт. / под. ред. И.М. Дьяконова.- М., 1983.
71. История крестьянства в Европе. В 3-х тт.- М., 1985-1986.
72. История средних веков / под ред. С.Д. Сказкина. В 2-х тт. - М., 1977.
73. История средних веков / под. ред. С.П. Карпова, З.В. Удальцовой. В 2-х тт.- М., 1990.
74. История стран Азии и Африки в новейшее время. Ч.1-2.- М., 1976, 1979.
75. История стран Азии и Африки в новое время. Ч.1-2.- М., 1989, 1991.
76. История стран Азии и Африки в средние века. Ч.1-2.- М., 1997.
77. Ісаєвич Я. Україна давня і нова. Народ, релігія, культура. - Львів, 1996.
78. Історія України в особах IX-XVIII ст. - К., 1993.
79. Історія України в особах XIX-XX ст. - К., 1995.
80. Історія України. Курс лекцій у 2-х книгах. - К., 1992.
81. Історія українського війська. - Т. 1-2. - Львів, 1992-1996.
82. Історія української культури. - К., 1994.
83. Карышковский П.О., Клейман И.Б. Древний город Тира. – К.: Наукова думка, 1985.
84. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960 - 80-х років. - К., 1995.
85. Клейн Л.С. Археологические источники. – СПб.: Фарн, 1995.
86. Когут З. Російський централізм і українська автономія. Ліквідація гетьманщини (1760-1830). - К., 1996.

87. Колесников М.А. Греческая колонизация Средиземноморья (опыт анализа миграционного механизма). – К., 2003.
88. Колінгвуд Р. Ідея історії. – К., 1996.
89. Косик В. Україна і Німеччина в Другій світовій війні. - Париж; Нью-Йорк; Львів, 1993.
90. Котляр М. Історія України в особах. Давньоруська держава. - К., 1996.
91. Котляр М., Кульчицький С. Довідник з історії України. - К., 1996.
92. Кравченко А.А. Средневековый Белгород на Днестре (конец XIII-XIV вв.). – К.: Наукова думка, 1986.
93. Крип'якевич І. Всесвітня історія. У 3-х кн. - К., 1995.
94. Крип'якевич І. Історія України. - Львів, 1992.
95. Крыжицкий С.Д. Архитектура городов Северного Причерноморья. – К.: Наукова думка, 1974.
96. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919-1928). - К., 1996.
97. Лапин В.В. Греческая колонизация Северного Причерноморья. Краткий очерк отечественных теорий колонизации. – К.: Наукова думка, 1986.
98. Лесков А.М. Курганы: находки, проблемы. – Л., 1981.
99. Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. - Т. 1-2. - К., 1994.
100. Литвин В. Політична арена України: дійові особи та виконавці. - К., 1994.
101. Литвин В.М. Украина: политика, политики, власть. - К., 1997.
102. Магомедов Б.В. Черняховские племена Северо-Западного Причерноморья. – К.: Наукова думка, 1987.
103. Максимов В.Е. Зарубинецкая культура на территории УССР. – К.: Наукова думка, 1982.
104. Манфред А.В. Великая французская революция. - М. 1986.
105. Массон В.М. Палеолитическое общество Восточной Европы (вопросы палеоэкономики, культурогенеза и социогенеза). – СПб., 1996.
106. Массон В.М. Экономика и социальный строй древних обществ. – Л., 1976.
107. Мозолевський Б.М. Товста могила. – К.: Наукова думка, 1974.
108. Моця А.П. Погребальные памятники южнорусских земель IX-XIII вв. – К.: Наукова думка, 1990.
109. Моця О., Ричка В. Київська Русь: від язичництва до християнства. - К., 1996.
110. Моця О.П. Населення південноруських земель IX-XIII ст. (за матеріалами некрополів). – К., 1993.
111. Мурзин В.Ю. Происхождение скифов: основные этапы формирования скифского этноса. – К.: Наукова думка, 1990.
112. Охотников С.Б. Греческие колонии Нижнего Поднестровья (VI в. до н.е. – IV в. н.е.). – Одесса, 2000.
113. Павленко Ю., Храмов Ю. Українська державність у 1917 - 1919 рр. - К., 1995.
114. Патокова Э.Ф. Усатовское поселение и могильники. – К.: Наукова думка, 1979.
115. Першиц А.Й., Монгайт А.Л., Алексеев В.П. История первобытного общества. - М., 1982.
116. Петров В.П. Етногенез слов'ян. – К.: Наукова думка, 1972.
117. Підкова І., Шуст Р. Довідник з історії України. Ч. 1-2. - Львів, 1994.
118. Полонська-Василенко Н. Історія України. - Т. 1-2. - К., 1995.
119. Рибалка І. Історія України. - Ч. 1-2. - Харків, 1995-1997.
120. Рикман Э.А. Этническая история населения Поднестровья и прилегающего Подунавья в первые века н.э. – М.: Наука, 1975.
121. Рубель В.А. Історія середньовічного Сходу. - К., 1997.
122. Русяева А.С. Религия и культы античной Ольвии. – К.: Наукова думка, 1992.
123. Санцевич А.В. Методика исторического исследования. – К., 1984.
124. Седов В.В. Восточные славяне в VI-XIII вв. – М.: Наука, 1982.

125. Секерская Н.М. Античный Никоний и его округа в VI-IV вв. до н.э. – К.: Наукова думка, 1984.
126. Симоненко А.В., Лобай Б.И. Сарматы Северо-Западного Причерноморья в I в. н.э. – К., 1991.
127. Слюсаренко А., Томенко М. Історія української конституції. - К., 1993.
128. Смирнов Н.Ф. Сарматы и утверждение их политического господства в Скифии. – М.: Наука, 1984.
129. Смолій В.А., Степанков В.С. Богдан Хмельницький. - К., 1995.
130. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська державна ідея. К., 1997.
131. Станко В.Н. Мирное. Проблемы мезолита степей Северного Причерноморья. – К.: Наукова думка, 1982.
132. Субботин Л.В. Памятники культуры Гумельница на Юго-Западе Украины. – К.: Наукова думка, 1984.
133. Субтельний О. Україна: історія. - К., 1993.
134. Тереножкин А.И. Киммерийцы. – К.: Наукова думка, 1976.
135. Терещенко Ю. Україна і європейський світ. - К., 1996.
136. Терпиловский Р.В., Абашина Н.С. Памятники киевской культуры. – К., 1992.
137. Ткачук М.Е. Археология свободы. – Кишинев, 1996.
138. Толочко П. Київська Русь. - К., 1996.
139. Толочко П.П. Древнерусский феодальный город. – К.: Наукова думка, 1984.
140. Толочко П.П. Древняя Русь: очерки социально-политической истории. – К.: Наукова думка, 1987.
141. Толочко П.П. Історичні портрети із історії давньоруської і європейської політики X-XIII ст. – К.: Наукова думка, 1990.
142. Толочко П.П. Кочевые народы степей и Киевская Русь. – К., 1999.
143. Україна і світ. Історія господарства від первісної доби і перших цивілізацій до становлення індустріального суспільства. - К., 1994.
144. Ульяновський В., Крижанівський О., Плохій С. Історія церкви та релігійної думки в Україні: У 3-х кн. - К., 1994.
145. Хазанов А.М. Очерки военного дела сарматов. – М.: Наука, 1971.
146. Шаповал Ю. Україна 20-50-х років: сторінки ненаписаної історії. - К., 1993.
147. Щукин М.Б. На рубеже эр. Опыт историко-археологической реконструкции политических событий III в. до н.э. – I в. н.э. в Восточной и Центральной Европе. – СПб., 1994.
148. Яйленко В.П. Греческая колонизация VII-III вв. до н.э. – М., 1982.
149. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна). - К., 1994.
150. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ВСТУПУ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

1. Київська Русь.
2. Галицько-Волинська держава.
3. Українські землі в складі Великого князівства Литовського.
4. Становище українського населення в Речі Посполитій.
5. Запорозька Січ в історії України.
6. Національно-визвольна війна українського народу 1648-1657 рр.
7. Руїна. Гетьманщина.
8. Наддніпрянська Україна в складі Російської імперії.
9. Українські землі в складі Австро-Угорської імперії.
10. Україна в роки російської революції 1905-1907 рр.
11. Україна в Першій світовій війні (1914-1918 рр.).
12. Утворення Центральної Ради. Початок державного відродження України.
13. Українська Держава П. Скоропадського.
14. Доба Директорії УНР. Отаманщина.
15. Національно-визвольний рух на західноукраїнських землях. ЗУНР.
16. УСРР в умовах нової економічної політики.
17. Національна політика в УСРР в 20-х рр. ХХ ст. Українізація.
18. Насильницька колективізація сільського господарства та її наслідки. Голодомор 1932-1933 рр.
19. Утвердження тоталітарного режиму в Україні. Масові репресії.
20. Західна Україна між двома війнами (1921-1939 рр.).
21. Початок Великої Вітчизняної війни. Бойові дії на території України в 1941-1942 рр.
22. Німецько-румунський окупаційний режим на території України.
23. Підпільно-партизанська боротьба під час німецько-румунської окупації.
24. Звільнення українських земель від окупантів у 1943-1944 рр.
25. УРСР у повоєнні роки. Відбудова народного господарства.
26. УРСР в умовах “відлиги” та кризових явищ в соціально-економічному, політичному і культурному житті (кінець 50-х початок 90-х рр. ХХ ст.).
27. Україна на шляху до суверенітету. Проголошення незалежності.
28. Україна на етапі розбудови незалежної держави.
29. Україна на початку третього тисячоліття.
30. Хвилі української еміграції. Українська діаспора.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

1. Основні етапи розвитку Стародавньої Ассирії.
2. Стародавня Греція в епоху крито-мікенської цивілізації та в XI-IX ст. до н.е.
3. Формування Спартанського полісу.
4. Східний похід Олександра Македонського та його історичне значення.
5. Падіння Західної Римської імперії.
6. Суспільний лад та господарство франків за „Салічною правдою”.
7. Візантійське місто у X ст.
8. Столітня війна. Жанна д'Арк.
9. Жакерія та її історичне значення.
10. Протекторат Кромвеля. Реставрація Стюардів. „Славна революція” 1688 р. та її значення.
11. Переворот 18 брюмера 1799 р. Історичне значення революції кінця XVIII ст. у Франції, її підсумки та характер.
12. Революція 1848-1849 рр. в Німеччині: причини, цілі, хід, причини поразки, підсумки.
13. США в першій половині XIX ст.: внутрішня і зовнішня політика. Доктрина Монро.
14. Внутрішня політика англійський консерватор і лібералів на початку XX ст. „Ліберальна ера”. Д. Ллойд-Джордж.
15. Політичний розвиток країн Латинської Америки у кінці XIX - початку XX ст. Мексиканська революція.
16. „Російське питання” на Паризькій мирній конференції.
17. Революція 1918 р. в Німеччині.
18. „Новий курс” Ф.Д. Рузвельта: основні рита та історичне значення.
19. Загроза фашизму і Народний фронт у Франції.
20. Громадянська війна та німецько-італійська інтервенція в Іспанії.
21. Початковий період світової війни і „Новий порядок” у Європі та Азії. Рух Опору.
22. Нові індустріальні країни в Азії, Африці та Латинській Америці.
23. Революція 1868-1869 рр. в Японії: соціальна база, хід, значення. Буржуазні реформи і перетворення Мейозі та їх наслідки.
24. Політичне та соціально-економічне становище Китаю на поч. XX ст. „Три народні принципи” Сунь Ятсена. Хід та значення Сінхайської революції.
25. Політичне та соціально-економічне становище Ірану на рубежі XIX-XX ст. Причини, початок, хід та етапи революції 1905-1911 рр.
26. Корейська війна (1950-1953 рр.) і завершення розколу країни.
27. Громадянська війна 1946-1949 рр. та проголошення КНР.
28. В'єтнам-американська війна та її наслідки.
29. Здобуття Індією незалежності. „Курс Неру” (1950-1964 рр.).
30. Реформи у Туреччині 20-30 рр. XX ст.

**ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРІЯ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ,
ІСТОРІОГРАФІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

1. «Історія Риму від застутання міста» Тіта Лівія.
2. «Нова історична наука» в американській історіографії II пол. XX ст.
3. «Історичне письменство» в історіографії історії України XVIII – початку XIX ст.
4. Види зображальних джерел.
5. Види лінгвістичних джерел.
6. Види писемних джерел.
7. Види речових джерел.
8. Види усних джерел.
9. Внесок М. С. Грушевського у розвиток історіографії історії України.
10. Давньоруське літописання.
11. Зародження антикварної історіографії та археографічної діяльності в Україні.
12. Історичні погляди мислителів Київської Русі.
13. Історіографія історії України у дослідженнях зарубіжних науковців.
14. Києво-Могилянська академія – потужний осередок розвитку історичних знань.
15. Класифікація джерел з історії України.
16. Козацькі літописи.
17. Міфологія та усна народна творчість як носії найдавніших історичних уявлень.
18. Основні етапи розвитку історіографії в Китаї в XX ст.
19. Особливості розвитку історичних знань на Африканському континенті до середини XX ст.
20. Періодизація української історіографії.
21. Польські та Литовські джерела з історії України.
22. Поняття джерелознавства і його місце в структурі історичної науки.
23. Поняття, предмет і завдання історіографії історії України.
24. Розвиток історичної науки у Франції в першій половині XIX ст.
25. Російська історична думка в дореформений період. Проблема „Росія і Захід”.
26. Стан історичної науки в період раннього середньовіччя (VI - середина XI стст.).
27. Українська історіографія XIX-XX ст. у контексті національного відродження в Україні.
28. Усна традиція та історичний метод Геродота.
29. Фулідід і його „прагматична історія”.
30. Християнські ідеї історії у Августина: перший європейський досвід філософії історії.

АРХЕОЛОГІЯ

1. Значення археологічних даних у відтворенні стародавньої історії людства.
2. Класифікація археологічних пам'яток.
3. Характеристика основних етапів розвитку археологічної науки в Україні.
4. Археологічна періодизація кам'яного віку.
5. Пам'ятки мустьєрської пори на території України.
6. Неандертальські поховання в Криму.
7. Мезолітична пора як етап переходу до нових форм господарювання.
8. Археологічні культури мезоліту.
9. Хід та наслідки «неолітичної революції».
10. Землеробсько-скотарські культури неоліту.
11. Впровадження у виробництво міді та його наслідки.
12. Землеробські культури епохи енеоліту.
13. Скотарські культури епохи енеоліту.
14. Впровадження у виробництво бронзових знарядь та його наслідки.
15. Культури бронзового віку Лівобережжя України.
16. Культури бронзового віку Правобережжя України.
17. Впровадження у виробництво залізних знарядь та його наслідки.
18. Особливості пам'яток чорноліської культури в окремих регіонах її розповсюдження.
19. Археологічні пам'ятки кіммерійців на території України.
20. Військова справа та мистецтво кіммерійців.
21. Кургани скіфської знаті у Північному Причорномор'ї.
22. Археологічні пам'ятки сарматів на території України.
23. Античні пам'ятки Нижнього Подністрів'я.
24. Античні пам'ятки Нижнього Побужжя.
25. Характеристика археологічних пам'яток зарубинецької культури.
26. Локальні варіанти черняхівських старожитностей.
27. Археологічні пам'ятки готів на території України.
28. Археологічні пам'ятки гунів на території України.
29. Археологічні пам'ятки корчацько-празької культури на території України.
30. Культура Лука-Райковецька та її пам'ятки.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90 - 100	відмінно	A	Відмінно (відмінна відповідь лише з незначною кількістю помилок)
82 – 89	добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75 - 81	добре	C	Добре (в загальному вірна відповідь з певною кількістю суттєвих помилок)
67 – 74	задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60 - 66	задовільно	E	Достатньо (відповідь задовольняє мінімальним критеріям)
35 – 59	незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання в цьому навчальному році)
1 - 34	незадовільно	F	Незадовільно